RNI NO. MAHMAR/2020/84035

Sachin Sir's English Speaking
Its 100% guaranteed course
सबसे आसान तरीकेसे
अंग्रेजी बोलना
सिखानेके लियेही
हम जाने जाते है।
9028851719

BAHUJAN SAURABHA
बहुजन सौरभ

उपलब्ध आहे!
मिस्त्री, टाइल्स फिटर, पेंटर, कारपेंटर, प्लंबर इत्यादीसाठी खालील नंबर वर संपर्क करावा.
संपर्क मो. 8482839451

बुधवार ३० जुलै २०२५ | वर्ष : ५ | अंक : १३३ | दैनिक | किंमत : ₹५/-
Wednesday 30 July 2025 | Year : 5 | Issue : 133 | Daily | Rate: Rs. 5/-

महाबोधी महाविहारावर बौद्धांना नियंत्रण देण्याची याचिका सर्वोच्च न्यायालयाने फेटाळली

नवी दिल्ली : बोधगया येथील ऐतिहासिक आणि पवित्र महाबोधी महाविहार केवळ बौद्ध समाजाच्या ताब्यात द्यावा, अशी मागणी करणारी याचिका सर्वोच्च न्यायालयाने आज फेटाळली. ही याचिका कलम 32 अंतर्गत दाखल करण्यात आली होती. मात्र सर्वोच्च न्यायालयाने ती योग्य न्यायिक मार्गाने सादर न केल्याचे कारण देत फेटाळून लावली, तसेच याचिकाकर्त्यांना उच्च न्यायालयात जाण्याचा सल्ला दिला. याचिकेद्वारे, बोधगया टेंपल कायदा 1949 रद्द करून, संपूर्ण व्यवस्थापन फक्त बौद्ध धर्मीयांकडे असावे, अशी मागणी करण्यात आली होती. सध्या या महाविहाराचे व्यवस्थापन एका समितीकडे आहे, ज्यामध्ये बौद्ध व हिंदू प्रतिनिधी सम संख्येने असतात. दरम्यान, देशभरातील बौद्ध संघटनांकडून यासंदर्भात आंदोलन सुरु असून, नागपूरसह विविध शहरांतून प्रशासकीय आणि धार्मिक हक्कासाठी मोर्चे व निवेदने सादर केली जात आहेत. हे स्थळ बौद्ध धर्माचे सर्वोच्च तीर्थस्थान असल्याने पूर्ण धार्मिक नियंत्रण बौद्ध समाजालाच मिळावे, अशी त्यांची भूमिका आहे. न्यायालयीन निर्णयानंतर आता याचिकाकर्ते उच्च न्यायालयाचा मार्ग स्वीकारण्याची शक्यता आहे, आणि बौद्ध समाजाचा संघर्ष अधिक तीव्र होण्याची चिन्हे आहेत.

महाबोधी महाविहार : घटनाक्रम

1. ऐतिहासिक पार्श्वभूमी : बोधगया (बिहार) येथील महाबोधी महाविहार हे बौद्ध धर्माचे पवित्र तीर्थस्थान आहे, जिथे गौतम बुद्धांना ज्ञानप्राप्ती झाली. 1949 मध्ये 'बोधगया टेम्पल ॲक्ट' लागू करण्यात आला. या कायद्यानुसार व्यवस्थापन समितीमध्ये बौद्ध व हिंदू सदस्यांची सम संख्या ठेवण्यात आली, आणि समितीचा अध्यक्ष हिंदू असतो, असा नियम आजही आहे.

2. वाढती नाराजी (2023 -2024) : बौद्ध संघटनांकडून सतत मागणी सुरू होती की, बौद्ध धर्माच्या पवित्र स्थळावर हिंदू वर्चस्व असणे अयोग्य आहे. देशभरात बौद्ध समुदायाकडून 'महाबोधी आम्हाला परत द्या' या नावाने आंदोलनाला सुरुवात झाली.
महाबोधी महाविहाराचा विषय हा फक्त व्यवस्थापनाचा नव्हे, तर धर्मसत्ता, ऐतिहासिक न्याय व धार्मिक अस्मितेचा आहे.
घटनाक्रम दाखवतो की, ही मागणी सहज थांबणार नाही, आणि न्यायिक व सामाजिक स्तरांवर संघर्ष आणखी तीव्र होणार आहे.

3. नागपूरपासून दिल्लीपर्यंत आंदोलन (एप्रिल - मे 2025) : नागपूर, मुंबई, दिल्ली, पाटणा आदी शहरांमध्ये मोर्चे व निषेध सभा आयोजित करण्यात आल्या. विविध राज्यांतील भिक्खू संघटनांनी मुख्यमंत्र्यांना व राज्यपालांना निवेदने दिली. मागणी 'बोधगया मंदिराचा कायदा रद्द करून, संपूर्ण व्यवस्थापन बौद्ध समाजाकडे सोपवावे.'

4. याचिका सर्वोच्च न्यायालयात (जून 2025) : एक सामाजिक कार्यकर्ता व भिक्खू संघटनांच्या वतीने सर्वोच्च न्यायालयात जनहित याचिका दाखल करण्यात आली. आर्टिकल 32 अंतर्गत ही याचिका होती. मूलभूत हक्काच्या संरक्षणासाठी दाखल.

5. निर्णयाचा दिवस - 29 जुलै 2025 : सर्वोच्च न्यायालयाने आज याचिका फेटाळली. न्यायालयाने म्हटले की, 'ही याचिका थेट सर्वोच्च न्यायालयात येण्यायोग्य नाही; याचिकाकर्त्यांनी उच्च न्यायालयात दाद मागावी.'

6. पुढील टप्पा ? : याचिकाकर्ते व बौद्ध संघटना आता पाटणा उच्च न्यायालयात याचिका दाखल करू शकतात. आंदोलन अधिक तीव्र होण्याची शक्यता : विशेषत: धम्मचक्र प्रवर्तन दिन (ऑक्टोबर 2025) पूर्वी मोठे राष्ट्रीय आंदोलन होऊ शकते.

काँग्रेस नेते राहुल गांधी 'ऑपरेशन सिंदूर' दरम्यान गोळीबारात पालक गमावलेल्या 22 मुलांना घेणार दत्तक

नवी दिल्ली : 22 एप्रिल रोजी पहलगाम येथे झालेल्या दहशतवादी हल्ल्यानंतर भारत-पाकिस्तान सीमेवर झालेल्या संघर्षात आपले पालक किंवा कुटुंबातील एकमेव कमावता सदस्य गमावलेल्या पूंछमधील 22 मुलांना विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी दत्तक घेण्याचा निर्णय घेतला आहे. जम्मू आणि काश्मीर काँग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष तारिक हमीद कर्रा यांनी याबाबत माहिती दिली. त्यांनी सांगितले की, राहुल गांधी या मुलांचा संपूर्ण शैक्षणिक खर्च उचलणार आहेत. ही मुले पदवीधर होईपर्यंत ही मदत सुरू राहणार आहे, असे कर्रा यांनी स्पष्ट केले. या मुलांना त्यांच्या शिक्षणासाठी आर्थिक मदतीचा पहिला हप्ता बुधवारी (30 जुलै) दिला जाणार आहे.

मे महिन्यात पूंछच्या दौऱ्यादरम्यान राहुल गांधी यांनी स्थानिक काँग्रेस नेत्यांना बाधित झालेल्या मुलांची माहिती गोळा करण्याचे आदेश दिले होते. त्यानुसार काँग्रेस पदाधिकाऱ्यांनी माहिती गोळा केली आणि शासकीय नोंदींची सखोल पडताळणी करून पात्र मुलांची अंतिम यादी तयार करण्यात आली. या दौऱ्यादरम्यान राहुल गांधी यांनी क्राइस्ट पब्लिक स्कूललाही भेट दिली, जिथे उर्बा फातिमा आणि झैन अली या 12 वर्षांच्या जुळ्या बहीण-भावांचा दुर्दैवी मृत्यू झाला होता. *विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना राहुल गांधी म्हणाले, 'मला तुमचा खूप अभिमान वाटतो. तुम्हाला तुमच्या मित्रांची आठवण येते, हे मी समजू शकतो. तुम्ही मित्रांना गमावले त्याबद्दल मला खूप वाईटही वाटते. सध्या थोडा धोका, थोडी भीती वाटत असेल; पण काळजी करू नका, सर्व काही पुन्हा सुरळीत होईल. त्यावर मात करण्याचा सर्वांत चांगला मार्ग म्हणजे खूप मेहनत करणे आणि शाळेत भरपूर चांगले मित्र बनवणे.'*
सीमेपलीकडून सातत्याने होणाऱ्या गोळीबारामुळे पूंछ शहर सर्वाधिक प्रभावित झाले होते. या हिंसाचारात 'जिया उल आलूम' या धार्मिक शाळेवर झालेल्या गोळीबारात खूप मुले जखमी झाली होती. या घटनेतील बळींपैकी एक होता विहान भार्गव, ज्याच्या कुटुंबाने सुरक्षित ठिकाणी जाण्यासाठी शहर सोडण्याचा प्रयत्न केला. मात्र गोळीबारात विहानचा दुर्दैवी मृत्यू झाला.

ऑपरेशन सिंदूर चर्चा...

प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी मंगळवारी लोकसभेत 'ऑपरेशन सिंदूर' वरील चर्चेला उत्तर दिले. यावेळी त्यांनी विरोधकांवर आणि अनेक लोकांवर टीका केली. प्रधानमंत्री मोदी म्हणाले, 'मी म्हटले होते की हे भारताच्या विजयोत्सवाचे अधिवेशन आहे. जेव्हा मी 'विजयोत्सव' बद्दल बोलत आहे, तेव्हा मी असे म्हणू इच्छितो की - हा 'विजयोत्सव' दहशतवाद्यांच्या अड्डया नष्ट करण्याबद्दल आहे. विजयोत्सव हा ऑपरेशन सिंदूरच्या यशाबद्दल आहे.

आता ऑपरेशन सिंदूरबद्दल बोलूया. काल मी राजनाथ सिंह यांचे भाषण पाहिले. लोक बोलतात तेव्हा मी खूप लक्षपूर्वक ऐकतो. ते म्हणाले की ऑपरेशन सिंदूर पहाटे 1.05 वाजता सुरू झाले. ते म्हणाले की ऑपरेशन सिंदूर 22 मिनिटे चालले. मग त्यांनी सर्वात धक्कादायक गोष्ट सांगितली, 1.35 वाजता, आम्ही पाकिस्तानला फोन केला आणि त्यांना सांगितले की आम्ही गैर-लष्करी लक्ष्यांना लक्ष्य केले आहे. आम्हाला तणाव वाढवायचा नाही. कदाचित त्यांनी काय उघड केले ते त्यांना समजले नसेल. ऑपरेशन सिंदूरच्या रात्रीच भारताच्या डीजीएमओना पहाटे 1.35 वाजता युद्धबंदीची विनंती करण्यास भारत सरकारने सांगितले होते. तुम्ही थेट पाकिस्तानला तुमची राजकीय इच्छाशक्ती सांगितली की तुमच्याकडे लढण्याची राजकीय इच्छाशक्ती नाही, तुम्हाला लढायचे नाही.

'पहलगाम हल्ल्यानंतर सर्वांनी लष्कराला पाठिंबा दिला. आम्ही काँग्रेस कार्यकारिणीच्या बैठकीत निर्णय घेतला की ही राजकारण करण्याची वेळ नाही तर एकता दाखवण्याची वेळ आहे. आम्ही सरकारला पाठिंबा दिला. देशाच्या हितासाठी, आम्ही प्रत्येक पावलावर सरकारला पाठिंबा दिला, परंतु प्रधानमंत्री विरोधी पक्षांविरुद्ध निवडणूक भाषणे देत राहतात. फक्त चार दिवसांत, पाकिस्तानी गोळीबारात 5 मुलांसह 27 भारतीय नागरिक आणि 70 जण जखमी झाले. या लोकांना सुरक्षित ठिकाणी पाठवता आले असते, परंतु सरकारने लक्ष दिले नाही, अन्यथा त्यांना वाचवता आले असते. मध्य प्रदेशातील एका नेत्याने भारतीय लष्करातील एका महिला अधिकाऱ्याबद्दल केलेल्या अपमानास्पद टिप्पणीवर खरगे म्हणाले की, अशा विधानांचा निषेध केला पाहिजे.

राज्यसभेत तृणमूल काँग्रेसच्या खासदार सागरिका घोष यांनी केंद्र सरकारवर निशाणा साधला आणि म्हटले की प्रधानमंत्रींच्या नसांमध्ये सिंदूर नाही, तर फक्त राजकारण वाहते, ज्यामुळे पहलगाम हल्ला झाला. त्यांनी सीमा सुरक्षेतील त्रुटींबद्दल प्रश्न उपस्थित केले आणि केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहा यांना जबाबदारी स्वीकारण्यास सांगितले.

लोकसभेत ऑपरेशन सिंदूरवरील चर्चेदरम्यान गृहमंत्री अमित शहा यांनी ऑपरेशन महादेवची माहिती देत तीन दहशतवादी मारले गेल्याचे सांगितले. ऑपरेशन महादेवमध्ये लष्कराने पहलगाममधील गुन्हेगारांना ठार मारले आहे. मारले गेलेले दहशतवादी पाकिस्तानी असल्याचे आढळलेल्या पुराव्यांबद्दलही त्यांनी सभागृहाला माहिती दिली. त्यानंतर काँग्रेस खासदार प्रियंका गांधी वड्रा यांनी पहलगाम हल्ल्यावरुन सरकारवर कार्यपद्धतीवर प्रश्न उपस्थित केले. तसेच सोनिया गांधींच्या अश्रुवरुनही प्रियंका गांधी यांनी अमित शाह यांना जोरदार प्रत्युत्तर दिले.

गुजरातमध्ये महिला डॉक्टरकडून 19 कोटी उकळल

गांधीनगर : देशभरात सायबर फसवणुकीच्या अनेक घटना दररोज घडत असून अशा प्रकारच्या घटनांमध्ये वाढ होत असल्याची माहिती समोर येत आहे. अनेक लोक ऑनलाईन फसवणुकीला बळी पडत आहेत. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात अनेकांना आर्थिक फसवणुकीला समोरे जावे लागत आहे. गांधीनगरमधील एका महिला डॉक्टरकडून तीन महिन्यांत तब्बल 19 कोटी रुपयांपेक्षा जास्त पैसे उकळल्याची घटना उघडकीस आली आहे. त्यामुळे गांधीनगरमध्ये मोठी खळबळ उडाली आहे. गांधीनगर येथील एका महिला डॉक्टरला 15 मार्च रोजी एक फोन आला. त्या फोनच्या माध्यमातून तिला सांगण्यात आले की तिच्या फोनमध्ये आक्षेपार्ह मजकूर आढळला आहे. त्यामुळे तिचा फोन बंद करण्यात येणार असल्याचे सांगितले. तसेच तिच्याविरुद्ध मनी लॉंड्रिंगचा गुन्हा दाखल करण्याची धमकी संबंधित फोनवरून देण्यात आली. मात्र, सायबर चोरटे एवढ्यावरच थांबले नाहीत. त्यानंतर महिला डॉक्टरला वारंवार फोन सुरू झाले. सायबर चोरट्यांनी स्वतःची ओळख पोलीस अधिकारी असल्याचे सांगितले होते.

त्रिभाषा धोरणावर मतभेद, स्टॅलिन यांचे मोदींना पत्र

तिरूअंतिपुरम : प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी शनिवारी तामिळनाडूच्या दोन दिवसांच्या दौऱ्यावर आले असताना, मुख्यमंत्री एम. के. स्टॅलिन यांनी समग्र शिक्षा योजनेंतर्गत तमिळनाडूसाठी रखडलेल्या 2,152 कोटी रुपयांच्या निधीसाठी केंद्राच्या हस्तक्षेपाची पुन्हा मागणी केली. तसेच, राष्ट्रीय शिक्षण धोरण (NEP 2020) अंतर्गत प्रस्तावित त्रिभाषा धोरणाबाबत तमिळनाडू सरकारचे स्पष्ट आणि विरोधात्मक मत पुन्हा अधोरेखित करण्यात आले. मुख्यमंत्र्यांनी प्रधानमंत्रींना विनंती केली आहे की, 2024-25 साठीचा 2,151.59 कोटी रुपयांचा केंद्रीय निधी

आणि 2025-26 या वर्षासाठीचा पहिला हप्ता मंजूर करण्यात यावा. मात्र, हे करताना तमिळनाडू राज्यावर कोणताही बंधनकारक करार अथवा अटी लादल्या जाऊ नयेत.
समग्र शिक्षा निधी हा शालेय शिक्षणासाठी केंद्र सरकारच्या मुख्य योजनांपैकी एक असून, त्याअंतर्गत देशभरातील शाळांना आधार दिला जातो. 2022 मध्ये सुरू झालेल्या पीएम श्री योजनेचा उद्देश राष्ट्रीय शिक्षण धोरण 2020चे तत्त्व आत्मसात करणाऱ्या 14,500 शाळांना 'आदर्श शाळा' म्हणून विकसित करून, इतर शाळांसाठी मार्गदर्शक ठरवणे हा आहे.
21 जुलै रोजी तब्येत बिघडल्याने तमिळनाडूचे मुख्यमंत्री एम. के. स्टॅलिन यांना चक्कर आल्याची तक्रार झाल्यानंतर चेन्नईतील एका खासगी रुग्णालयात दाखल करण्यात आले. सध्या त्यांच्यावर वैद्यकीय उपचार सुरू आहेत. मुख्यमंत्र्यांच्या अनुपस्थितीत, राज्याचे अर्थमंत्री थंगम थेनारासू यांनी प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांना स्टॅलिन यांचे पत्र वैयक्तिकरीत्या सुपूर्द केले.

विद्यार्थ्यांच्या आत्महतेनंतर अहमदाबाद मध्ये विशेष आरोग्य मोहीम

अहमदाबादच्या 1,800 शाळांमध्ये राबवली जाणार विशेष मोहीम

अहमदाबाद : अहमदाबादमधील एका खासगी शाळेतील दहावीच्या विद्यार्थ्याने आत्महत्या केल्याची दुर्दैवी घटनेच्या पार्श्वभूमीवर जिल्हा शिक्षण अधिकाऱ्यांनी महत्त्वाचा निर्णय घेतला आहे. अहमदाबाद शहर जिल्हा शिक्षण अधिकारी (DEO) रोहित चौधरी यांनी सांगितले, *'ही घटना सर्वांना धक्का देणारी आणि डोळ्यात अंजन घालणारी होती. येत्या शनिवारपासून सारथी या प्रकल्पांतर्गत 1,800 शाळांचा समावेश करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. सुरुवातीला आम्ही प्रत्येक शाळेत दोन शिक्षकांना ऑनलाइन सत्राद्वारे मार्गदर्शन म्हणून प्रशिक्षण देऊ, जे विद्यार्थ्यांना मानसिक आरोग्याबद्दल अधिक माहिती देतील.'* गेल्या वर्षी अहमदाबादमध्ये 'प्रोजेक्ट सारथी' या उपक्रमाची सुरुवात करण्यात आली होती, ज्यात सध्या सुमारे 200 शाळांचा सक्रिय सहभाग आहे. नवरंगपुरा येथील सोम ललित शाळेत शिक्षण घेणाऱ्या बारावीतील विद्यार्थिनीने याच आठवड्यात शाळेच्या इमारतीच्या चौथ्या मजल्यावरून उडी घेत आत्महत्या केली. शाळेच्या अधिकाऱ्यांनी दिलेल्या माहितीनुसार, ती विद्यार्थिनी नैराश्याने त्रस्त होती आणि एक महिनाभरापासून रजेवर होती. या उपक्रमाचा एक भाग म्हणून 2 ऑगस्टपासून ऑनलाइन सत्रांची सुरुवात होणार आहे. या सत्रांमध्ये शाळांचे मुख्याध्यापक, शिक्षक व पालकांचा सहभाग असणार आहे. दर आठवड्याला एकदा होणाऱ्या ऑनलाइन मार्गदर्शन सत्रांमधून मानसशास्त्रज्ञ, समाजशास्त्रज्ञ, आहारतज्ज्ञ, बालरोगतज्ज्ञ व योगतज्ज्ञ यांच्याकडून विद्यायांच्या शारीरिक व मानसिक आरोग्याचा आढावा घेतला जाईल आणि त्यांना अधिक सक्षम करण्यासाठी उपाय सुचवले जातील.

PROPERTY FOR SALE
Prime Land with Construction for Sale
Wela (Hari), Shankarpur rood, Nagpur gramin.
Perfect for Educational Institutions:
Area 0.46 hectares (50,000 Sq. Ft) with construction around 35000 Sq. Ft., ideal for schools, colleges, Training Centers, Residential Tution College, Hotel, hostel, Ombudsman Park.
Contact : Sulay 9860361121

नमो बुध्दाय | जय भीम
"महाबोधी महाविहार" मुक्त हो
"दीक्षाभूमी सौंदर्यकरण" बिनाविलंब शुरु करो
चिंतन सभा
उपरोक्त मांग की और बिहार, महाराष्ट्र, केंद्र सरकार का ध्यान केंद्रित करने हेतु भारतीय बौद्ध महासभा व समता सैनिक दल व विविध संघटना द्वारा आयोजित चिंतन सभा
चलो संविधान चौक
दिनांक : गुरुवार, 31 जुलै 2025 समय: दोपहर 12.00 से 5.00
प्रमुख वक्ते
1) आयु. ई.झेड. खोब्रागडे (पूर्व IAS)
2) आयु. डॉ.सिद्धार्थ कांबळे (संपादक, बहुजन सौरभ)
3) आयु.अमन कांबळे (डायरेक्टर, आवाज इंडिया टीव्ही)
4) आयु. सचिन मुन (डायरेक्टर, लार्ड बुद्धा टीव्ही)
5) इंजी. ॲड. कुलदिप रामटेके
सभाध्यक्ष - इंजी. पद्माकर गणवीर, केंद्रीय संघटक, समता सैनिक दल
प्रमुख उपस्थिती
ॲड. रोशन बागडे (अध्यक्ष, नाग.बार असोसिएशन), आयु. घनशाम फुसे (एसएसडी), आयु. अरुण गाडे (कास्ट्राईब), डॉ. प्रा. सरोजताई आगलावे, आर्किटेक्ट कल्पना मेश्राम, वनमाला उके, वर्षा धारगावे, पुष्पा बौद्ध, तक्षशिला वागधरे, ॲड. स्मिता कांबळे, आयु. विलास गजघाटे (सदस्य,दीक्षाभूमी स्मारक समिती),भीमराव फुसे, जे.आर.गोडबोले, उषा बौद्ध,गणविर वानखेडे, विजय मेश्राम, निर्भय बागडे, सरोजताई खोब्रागडे, किशोरी वाघमारे

बहुजन सौरभ
वाचकांना आवाहन
आम्ही वाचतो, तुम्हीपण वाचा!
बहुजनांच्या सामाजिक व सांस्कृतिक चळवळीचे मुखपत्र
78 व्या स्वातंत्र्य दिनाच्या निमित्त
आपल्या सदिच्छा व जाहिराती खालील पत्यावर पाठवाव्यात.
:: दैनिक बहुजन सौरभ कार्यालय ::
१/२, स्वराज कॉलनी, अजनी पोलिस स्टेशन जवळ, वंजारी नगर, पाण्याच्या टाकीजवळ, मेडीकल कॉलेज मागे, तुकडोजी महाराज पुतळा मार्ग, नागपूर-४४००२४
मेल -bahujansaurabh@gmail.com
संपर्क - 9421588901, 9422860648

“ हातावरील रेषेत दडलेले भविष्य बघू नका,
त्याच हाताने कष्ट करा व स्वत:चे भविष्य घडवा... ”

बहुजन सौरभ **संपादकीय**

राज्य व केंद्रातील समन्वय – जबाबदारी की बिनधास्ती?

देशाच्या लोकशाही रचनेत केंद्र व राज्य सरकारे या दोन स्तंभांवर प्रशासन उभे आहे. संविधानाने या दोघांना स्वतंत्र अधिकार दिले असले, तरी सहकार्य, समन्वय व संवादाच्या माध्यमातूनच प्रभावी शासन होऊ शकते. परंतु आज घडतेय ते याच्या नेमके उलट – राज्य व केंद्र यांच्यातील संबंध 'संघीय सहकार्याचे' नसून 'राजकीय बिनधास्तीचे' झाले आहेत. आज अनेक राज्यांमध्ये अशी स्थिती आहे की, केंद्रातील सत्ताधारी पक्ष व राज्यातील विरोधी पक्ष एकमेकांविरोधात तात्त्विक आणि वैचारिक युद्ध लढत आहेत. परस्पर सहकार्याऐवजी संशय, टोकाची टीका, आणि सत्तेचा राजकीय वापर हाच नवा संकेत बनलेला आहे. त्याचा परिणाम म्हणजे योजनांचा अंमलबजावणी थांबतो, निधी रोखला जातो, प्रशासन बिथरते आणि सामान्य जनतेचे नुकसान होते. उदाहरण द्यायचे झाले तर, पश्चिम बंगाल, पंजाब, दिल्ली किंवा केरळसारख्या राज्यांमध्ये केंद्र सरकारकडून निधीवाटप थांबवणे, राज्यपालांच्या माध्यमातून हस्तक्षेप, केंद्रीय तपास यंत्रणांचा 'राजकीय' वापर या घटनांमुळे संघराज्य व्यवस्था अडचणीत आली आहे. दुसरीकडे, राज्य सरकारे केंद्राच्या कार्यक्रमांना पाठिंबा न देणे, बैठकांना हजर न राहणे, आपापल्या राजकीय फायद्यासाठी केंद्रविरोधी वातावरण तयार करणे – हे प्रकारही दिसून येतात. या सर्व पार्श्वभूमीवर एक गंभीर प्रश्न उभा राहतो – राज्य व केंद्रातील संबंध जबाबदारीच्या पातळीवर आहेत की केवळ बिनधास्त राजकारणाच्या? सत्तेच्या शिखरावर पोहचलेल्यांनी जर जबाबदारीचे भान विसरले, तर प्रजासत्ताकाच्या मूळ तत्त्वांनाच धोका पोहचतो. राजकीय मतभेद असू शकतात, ते असावेतही. पण जेव्हा केंद्र सरकार राज्याशी वागताना विरोधकाच्या भूमिकेत उतरते आणि राज्य सरकार केवळ केंद्रद्वेषाचे राजकारण करते, तेव्हा लोकशाही कमकुवत होते. आपल्या राज्यघटनेचा आत्मा 'संघीय सहकार्य' (cooperative federalism) हाच आहे. पण आज जिथे पाहावे तिथे 'टकरावत्वादी संघराज्यशाही' (confrontational federalism) दिसते. हा प्रवाह तातडीने बदलणे आवश्यक आहे. कारण जनता ना केंद्राची आहे ना राज्याची – ती केवळ विकासाची आहे. यासाठी आवश्यक आहे – केंद्राने राज्यांशी संवाद वाढवावा, निधी व योजनांमध्ये पक्षीय राजकारण आणू नये. राज्यांनीही केवळ केंद्रविरोधी नारा न लावता, राष्ट्रीय हितासाठी सहकार्य करावे. न्यायालये व घटनात्मक संस्था या दोघांनाही संविधानाच्या चौकटीत ठेवणारे बनावे. लोकशाहीतील जबाबदारी म्हणजे सत्ता गाजवण्याचा अधिकार नाही, तर विश्वासाचे व्यवस्थापन होय. आणि ते फक्त समन्वयानेच शक्य आहे. भारतीय लोकशाहीच्या रचनेचा पाया म्हणजे संघराज्य व्यवस्था. यात केंद्र व राज्य सरकारांना त्यांच्या विशिष्ट अधिकारक्षेत्रात स्वतंत्र निर्णय घेण्याचा अधिकार आहे. परंतु ही स्वतंत्रता म्हणजे दुही नव्हे. उलट, केंद्र व राज्य यांच्यातील सहकार्य, समन्वय व संवाद हाच यशस्वी शासनाचा पाया आहे. पण अलीकडच्या काळात या तिन्ही गोष्टी संकटात सापडलेल्या दिसतात. भारतीय संविधानाच्या सातव्या अनुसूचीनुसार, केंद्र व राज्य यांचे अधिकार 'यादी' स्वरूपात विभागलेले आहेत – केंद्रसूची, राज्यसूची आणि समवर्ती सूची. पण केवळ कायद्याने अधिकार वाटून झाले तरी पुरेसे नसते, विश्वास, सन्मान आणि समन्वय आवश्यक असतो. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी राज्यघटना तयार करताना हे अधोरेखित केले होते की केंद्र व राज्य या दोघांची जबाबदारी आहे की त्यांनी परस्पर सहकार्याने लोकांच्या हितासाठी निर्णय घ्यावेत. आज काय घडते आहे? राजकीय हस्तक्षेपाचा धोका निर्माण होण्याची शक्यता असते. राज्यांच्या प्रशासनात केंद्रशासित तपास यंत्रणा (CBI, ED, IT) वारंवार सक्रिय होतात. काही वेळा या कारवायांची राजकीय वेळ ही संशय निर्माण करते. उदाहरणार्थ दिल्लीतील 'आप' सरकारविरोधात वारंवार CBI/ED कारवाया. महाराष्ट्रात सरकार पाडवण्यासाठी 'राजकीय यंत्रणा' वापरल्याचा आरोप. पश्चिम बंगालमध्ये मुख्यमंत्री आणि राज्यपालांमध्ये सतत वाद याचे उदाहरण आहे. राज्यपालांचा वादग्रस्त वापर करून घेतला आहे ते बरोबर नाही. राज्यपाल हे केंद्राचे प्रतिनिधी असले, तरी ते घटनात्मक पद आहे. पण अलीकडे अनेक राज्यात राज्यपालांचा वापर केंद्र सरकारचा 'राजकीय हस्तक' म्हणून होत असल्याचे आरोप होत आहेत. पंजाब, केरळ, तामिळनाडू, पश्चिम बंगालमध्ये राज्यपाल-सरकार संघर्ष ही नित्याची बाब झाली आहे. वित्तीय स्वायत्ततेवर गदा म्हणजे राज्यांना केंद्राकडून मिळणारे GST परतफेडीचे पैसे वेळेवर मिळत नाहीत. केंद्र सरकार केंद्रप्राय योजना जसे की 'PM Awas', 'Jal Jeevan Mission' यामध्ये निधी अडवते, किंवा फक्त भाजप-शासित राज्यांनाच झुकते. ही स्थिती वित्तीय अन्याय निर्माण करते. राजकीय द्वेषातून योजना अडवल्या जातात, राजकीय मतभेद असलेल्या राज्यांमध्ये केंद्राची योजना राबवण्यावर राज्य सरकार हटकून टाळाटाळ करते. त्यामुळे नुकसान फक्त सामान्य जनतेचे होते. सकारात्मक उदाहरणांमध्ये निती आयोगाचे उपक्रम, किंवा कोविड काळात केंद्र-राज्य समन्वय काही अंशी उत्तम रितीने झाला होता. मात्र, राजकीय मतभेद वाढल्यावर हे समन्वय संपले. केंद्र सरकारने, सर्व राज्यांना समान दृष्टीने वागवावे. राज्यांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी घटनात्मक पदांचा गैरवापर करू नये. योजनांमध्ये पक्षभेद न करता निधीवाटप करावे. राज्य सरकारांनी, केवळ राजकारण न करता सहकार्याचा हात द्यावा. राष्ट्रीय सुरक्षेच्या, आरोग्याच्या, शिक्षणाच्या योजनांमध्ये भाग घ्यावा. आपले म्हणणे रचनात्मकपणे मांडावे, आक्रमक टोकाच्या राजकारणातून नव्हे. लोकशाहीतील 'संघ' ही केवळ व्यवस्था नव्हे, ती एक भावना आहे. आजची परिस्थिती पाहता असे वाटते की केंद्र व राज्य यांच्यातील संबंध केवळ मतांचा खेळ झाला आहे. कोण सत्तेत आहे आणि कोण विरोधात यावर नियोजनाचे भविष्य ठरते. यामुळे संघराज्याचे राजकीय राजकारणात रूपांतर होते आहे. परंतु हे विसरता कामा नये की, नागरिकांचा विकास हा कुठल्याही पक्षाच्या यादीतला मुद्दा नसावा – तो प्रत्येक सरकारचा मूलभूत उद्दिष्ट असायला हवा. लोकशाही टिकवायची असेल तर सत्ता ही जबाबदारीसह वापरली गेली पाहिजे. आणि ही जबाबदारी संवादातूनच निर्माण होते संघर्षातून नव्हे. ■ ■

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची महार जात नावाबाबत भूमिका

'आम्ही हिंदू समाजात हीन गणले गेलो आहोत. इतकेच नव्हे तर हिंदूंच्या असमानतेच्या वर्तणूकीमुळे आम्ही सर्व या देशामध्ये सर्वांपेक्षा हीन गणले गेलो आहे. ही अपमानकारक परिस्थिती टाळण्याकरिता, हा कलंक धुवून काढण्याकरिता, नरदेहाचे चीज करण्याकरिता जर कोणता एखादा उपाय असेल तर तो एकच आहे व तो म्हणजे हिंदू धर्माचा व हिंदू समाजाचा त्याग करणे होय.' (31 मे, 1936 मुंबईचे भाषण) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या या भाषणातील हिंदू धर्म व हिंदू समाजाचा त्याग करा या वाक्याचा ढोबळमानाने विचार केला तर हिंदू धर्म व समाज महार जातीचा त्याग करा, म्हणजेच ते सोडून द्या, असाच अर्थ आहे.

15 ऑक्टोबर 1956 रोजी म्हणजे दीक्षासमारंभाच्या दुसऱ्या दिवशी, नागपूरला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भाषणात एक गोष्ट सांगितली. त्यांच्याकडे एक ब्राह्मण मुलगा आला व म्हणाला, आता तुमच्या लोकांना राखीव जागा मिळणार नाही, तेव्हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर त्याला म्हणाले, 'तुम्ही लोक महार बनून राखीव जागा भरा.'
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या या उपदेशाचे अवलोकन केले तर आपण धर्मांतरा नंतर महार राहिलो नाही. त्यामुळे माहार न लिहताही आरक्षण मिळावे ही मागणी सरकारला केली पाहिजे व ती पूर्ण करून घेतली पाहिजे. तरच अस्मिता. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्वीयसचिव सोहनलाल शास्त्री यांनी ऑगस्ट 1956 ला दिल्ली येथे धम्मदीक्षेबाबत व आरक्षणाबाबत विचारलेल्या प्रश्नांचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दिलेले उत्तर असे,
सोहनलाल शास्त्री : पण आम्हाला अस्पृश्य समाज म्हणून विद्यार्जन व यासंबंधी ज्या सरकारी सवलती मिळतात त्या धर्मातरानंतर चालू राहतील का?

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : अलबत! (नक्कीच) आणि सरकारने त्या जर बंद केल्या तर आम्ही त्यासाठी झगडत राहू. कारण त्या घटनेत नमूद आहेतच. आपल्या समाजात महार, चांभार हे जे भेद आहेत ते नष्ट करून सर्व समाज बौद्धधर्मीय तयार करणे व त्यांच्यातर्फे हक्कासाठी झगडत राहणे व इतर समाजातील लोकांना बौद्ध करून आपल्यात घेणे, असा आपला दुहेरी लढा राहील आणि तो आपल्या ऐक्यशक्तीने यशस्वी होईल.
(संदर्भ : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चरित्र खंड 12 ले चांगदेव खैरमोडे, पृष्ठ 44/45)
केंद्र सरकारच्या जनगणनेत अनुसूचित जातीच्या नोंदीसाठी महार नमूद केले तरच अनुसूचित जाती म्हणून नोंद होते. स्वाभिमानी बौद्धांना हे मुळीच आवडत नाही. परंतु केंद्र सरकारचे अनुसूचित जातीचे आरक्षण मिळावे म्हणून महार लिहणे भाग पडते. अशी परिस्थिती आहे. शासन प्रशासनात जाण्यासाठी आरक्षण घेणे ही आजची गरज आहे. अद्याप धर्मांतरित बौद्ध समूहातील फार मोठी लोकसंख्या दारिद्र्य रेषेखाली आहे. बोटावर मोजण्याइतके लोकांची प्रगती झाली आहे. हे वास्तव आहे. त्यामुळे आहे त्या परिस्थितीत आरक्षण घेणे गरजेचे आहे. हीच व्यवहारिकता आहे. परंतु त्यात सुधारणा करण्यासाठी प्रयत्न न करणे व अपमानित होत राहणे हे मात्र आंबेडकरी चळवळीच्या उद्दिष्टासाठी विसंगत बाब आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, 'हा मांग, हा ब्राम्हण, हा शेणवी, हा मराठा, हा चांभार, हा कायस्थ, हा पारशी, हा कोरी, हा वैश्य इत्यादी भिन्न भिन्न जातींचा हिंदू धर्माच्या पोकळीत समावेश होतो.' (संदर्भ डॉ बाबासाहेब आंबेडकर लेखन व भाषण खंड 19 पृष्ठ 1). यावरून हे स्पष्ट होते की, महार ही हिंदू धर्मातील जात आहे, तरीही काही विद्वान लोक, महार जात व हिंदूचा काही संबंध नाही, असा अपप्रचार करतात. त्यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे हे वाक्य लक्षात घ्यावे. ही लोक अनुसूचित बदलासाठी कायद्यात दुरुस्तीची मागणी करीत नाहीत आणि महार ही हिंदू धर्मातील जात नाही म्हणून सांगतात. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्पष्ट करतात की, हिंदुत्व आमच्या पूर्वजांवर लादले. याचा अर्थ महार जात सुद्धा लादली. अस्पृश्यांचा व हिंदूचा संबंध नाही. परंतु हे सर्व लादले न! म्हणून तर सोडावे लागले व धर्मांतर करावे लागले. संविधानाच्या अनुच्छेद 25 नुसार धर्म स्वातंत्र्य आहे. पूर्वाश्रमीच्या महार या अस्पृश्यांनी बौद्ध धम्म स्वीकारला. धर्म स्वातंत्र्य हा मूलभूत हक्क आहे. धर्मांतरित बौद्ध आता हिंदू महार नाहीत. हे वास्तव आहे. हा स्वसन्मान चळवळीचा पाया आहे. संविधानाच्या उद्देशिकेतसुद्धा प्रत्येकाला प्रतिष्ठेचे जीवन देण्याची हमी दिली आहे. बौद्धांना सुद्धा प्रतिष्ठेचे जीवन जगता यावे. तो घटनादत्त हक्क आहे. तो हक्क सरकारने द्यावा इतक्या मोठ्या लोक समूहाला इच्छेविरुद्ध महार लिहण्यासाठी बाध्य करू नये. या समूहाला कुणी महार किंवा महाऱ्या म्हटले तर तो चिडून जातो. अट्रोसिटीची केस करतो. इतका प्रखर स्वाभिमान धर्मांतरित बौद्धांना आहे. पण आरक्षणासाठी महार लिहावे लागते, हे वास्तव आहे. लेखक व विचारवंतांनी महार जातीवर अनेक पुस्तके लिहली. पण त्यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी लिहिलेला हा शोध निबंध 'The Mahar who were they and how they become untiuchable (vol 17(2) Page 137)' दुर्लक्षित केला आहे. महार जाती नावाच्या उत्पत्तीबाबत अनेकांनी अनेक मोठ मोठे दावे केले. परंतु डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी जो इतिहास किंवा जो तर्क मान्य केला व मांडणी केली ती अभ्यासपूर्ण महत्वपूर्ण आणि अंतिम स्वरूपाची आहे. कारण या विषयांवर त्यांच्या इतके विद्वान कुणी झाले नाही हे माझे मत आहे. महार जातीविषयी त्यांच्या इतका कुणी अभ्यास केला असेल असे वाटत नाही. म्हणून ते म्हणतात, ती पूर्व दिशा असे मी मानतो. 'महार पूर्वी कोण होते व ते अस्पृश्य का झाले?' त्यात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी लिहले आहे की, इतिहासकार डॉ भांडारकरांचा शोध असा की, महार नावाची उत्पत्ती मृत मासाचा आहार करतात, म्हणून महार नाव दिले. ही बाब डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मान्य केली हे मी आधी नमूद केले आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भाषण व लेखन खंड 17(2)पृष्ठ 137 ते 150 मध्ये आहे. याच शोध निबंधात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, 'इतिहासकार विल्सन यांची थियरी नाकारतात. विल्सन म्हणतात, 'महाराष्ट्र म्हणजे महारांचे राष्ट्र किंवा राज्य' असे मि. विल्सनच्या थेअरीनुसार आहे. परंतु, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विल्सनच्या थेअरीला हाणून पाडतात आणि म्हणतात, 'महाराष्ट्र म्हणजे महारांचे राष्ट्र नसून महान राष्ट्र असा त्याचा अर्थ होतो आणि मृत आहार करण्यावरून महार नाव पडले' ही बाब स्वीकृत करतात. हा लेख संपवत असताना एक बाब लिहिणे गरजेचे आहे की, बौद्धांना धर्मांतरित बौद्ध म्हणून अद्यापही केंद्र सरकारचे आरक्षण मिळत नाही. येणाऱ्या जनगणनेत अनुसूचित जातीची लोकसंख्या अधिक संख्येने नमूद व्हावी यासाठी सध्याच्या उपलब्ध कायदेशीर तरतुदीनुसार धर्म बौद्ध व जात महार लिहिले तरच अनुसूचित जातीमध्ये गणना होईल. तथापि आपली मागणी मात्र कायम आहे. कारण आता महार हे बौद्ध झाले आहेत आणि मृत आहार करण्यावरून महार नाव पडले आहे. ही बाब अपमानजनक आहे. महार जात प्रामाणिक व लढावू आहे. म्हणून महार बटालियन स्थापन झाले. मुद्दा समूहाच्या शौर्याचा नाही तर जात नावाचा आहे. पूर्वाश्रमीचे महार बौद्ध झाले आहेत. हा स्व सन्मान चळवळीचा कळीचा मुद्दा आहे. ■ ■

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधिश
9657758555

विकासाच्या मार्गावर हरवलेली शेती...

जगाचे स्वरूप काहीही असो, माणसाला जगण्यासाठी अन्नाची आवश्यकता आहे. आधुनिक प्रगतीच्या नवीनतम मानकांच्या आधारे प्रगती करणारे विकसित देश असोत किंवा अशा मानकांना स्पर्श करण्याचा प्रयत्न करणारे विकसनशील देश असोत, सर्व नागरिकांना जगण्यासाठी अन्नाची आवश्यकता आहे. प्रगतीच्या वेगाने, देशात आणि जगात शेती हा दुय्यम दर्जाचा व्यावसाय बनला असून हे दुःखद आहे. याचा परिणाम म्हणून, अन्नधान्य, प्रक्रिया केलेले अन्नपदार्थ आणि अगदी पेयांमध्ये आवश्यक पोषक तत्वांचा अभाव होत आहे.

गेल्या चार-पाच दशकांत, ज्या वेगाने देशाची लोकसंख्या वाढली आहे त्याच वेगाने, शेती लागवडीचे क्षेत्र देखील कमी झाली आहे. रेल्वे, रस्ते वाहतूक, कारखाने, इमारती, विमानतळ, बसस्थानके, शाळा, रुग्णालये आणि महानगरांमध्ये निवासी इमारती अशा पायाभूत विकासाच्या विस्तारामुळे, ग्रामीण भागातील वनीकरण, पर्यावरणीय आणि शेतीयोग्य जमीन आकुंचन पावत आहे. परिणामी, शेतीचे काम देखील आकुंचन पावत आहे. 2024 मध्ये प्रकाशित झालेल्या ग्लोबल रिपोर्ट ऑन फूड क्रायसिसनुसार, जगभरात सुमारे 295 दशलक्ष लोक तीव्र अन्न असुरक्षिततेला तोंड देत आहेत. हे आकडे 2025 पर्यंत 943 दशलक्षांपर्यंत पोहोचण्याची शक्यता आहे. यूएनच्या जागतिक अन्न आणि कृषी संघटना नी जाहीर केलेल्या माहितीनुसार, जागतिक कृषी क्षेत्राची लपलेली वार्षिक किंमत 12 ट्रिलियन डॉलर्स आहे, जी मुख्यत्वे अस्वास्थ्यकर आहार आणि पर्यावरणीय नुकसानामुळे उद्भवली आहे. भारताच्या संदर्भात बोलायचे झाल्यास, 2024 च्या ग्लोबल हंगर इंडेक्समध्ये भारत 127 देशांपैकी 105 व्या स्थानावर आहे, ज्याचा स्कोअर 27.3 आहे. हे 'गंभीर' भूकेचे संकट दर्शवते आणि भारतातील कृषी व्यवस्थेतील मूलभूत समस्यांकडे लक्ष वेधते. आधुनिक जीवनाची अशी प्रथा कमी-अधिक प्रमाणात जगभरात होत आहे आणि गेल्या चार-पाच दशकांत ही प्रथा खूप वाढली आहे. उलटपक्षी, या काळात देशाची आणि जगाची लोकसंख्या खूप वाढली आहे. इतक्या मोठ्या लोकसंख्येच्या अन्न गरजा अजूनही आहेत. त्यात कोणत्याही प्रकारची कमतरता असण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. मोठ्या लोकसंख्येच्या अन्न गरजा पूर्ण करण्यासाठी, सरकार, कृषी क्षेत्र आणि शेतकऱ्यांना उत्पादन वाढवण्यास भाग पाडले जात आहे आणि त्यासाठी रासायनिक खते, गेल्या चाळीस-पन्नास वर्षांपासून पीक उत्पादन वाढवण्यासाठी खते आणि इतर रसायने वापरण्याचा दबाव आहे, परंतु आता रासायनिक खते, रासायनिक किटकनाशके संपूर्ण कृषी क्षेत्र आणि शेतकऱ्यांसाठी उत्पादन वाढवण्यासाठी आवश्यक घटक बनले आहेत. आता शेतकरी इच्छित असले तरी त्यांचा वापर थांबवू शकत नाहीत. रासायनिक खतांच्या मदतीने उत्पादित केलेल्या धान्यांमधील आवश्यक पोषक तत्वे पूर्णपणे नाहीशी झाली आहेत, परंतु कमी होत चाललेल्या शेतीक्षेत्रात मोठ्या लोकसंख्येला अन्न देण्याची गरज वाढत आहे व शेतकऱ्यांना गरजेपेक्षा जास्त उत्पादन घेण्याची संधी निश्चितच मिळाली आहे. 2024 मध्ये भारतातील धान्य उत्पादन 329.7 दशलक्ष टन पर्यंत पोहोचले आहे, जे मुख्यत्वे रासायनिक खतांच्या मोठ्या प्रमाणातील वापरामुळे शक्य झाले आहे. भारतीय खत बाजार 2024 मध्ये 85 टक्के रासायनिक खतांच्या वापरावर आधारित आहे, तर केवळ 15 टक्के ऑर्गनिक खतांचा वापर होतो. युरिया हे भारतातील सर्वाधिक वापरले जाणारे खत आहे. 2009-10 पासून युरियाचा वापर एक तृतीयांशने वाढला आहे, कारण त्याची किंमत केवळ 16.5 टक्के वाढली आहे - प्रति टन 4,830 रुपयांवरून 5,628 रुपये. या मोठ्या अनुदानामुळे शेतकरी रासायनिक खतांवर अवलंबून राहण्यास भाग पाडले गेले आहेत. गेल्या चार दशकांपासून शेतकरी या शेती पद्धतीत पूर्णपणे पारंगत झाले आहेत. त्याचबरोबर अशा शेतीतून ते फायदेशीर स्थितीत आहेत. सरकारी गोदामांमध्ये धान्याचे ढीग आहेत. पिकांसाठी किमान आधारभूत किंमत वाढत आहे. शेतकऱ्यांना खते, बियाणे, रसायने आणि इतर गोष्टी सरकारी अनुदानावर मिळत आहेत. आर्थिक तज्ञ असेही भाकीत करत आहेत की 2028 पर्यंत भारत जर्मनीला मागे टाकून तिसरी सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था बनेल. देश प्रगती करतो, पुढे जातो आणि आर्थिकदृष्ट्या मजबूत होतो ही खूप कौतुकास्पद गोष्ट आहे. चौथ्या क्रमांकाच्या अर्थव्यवस्थेचा पराक्रम साध्य करण्यासाठी जर आपल्याला आयात शुल्क, ग्राहक खरेदी, लोकसंख्या वापर, सेवा क्षेत्रांवर अधिक अवलंबून राहावे लागले तर ही आपली पूर्णपणे संतुलित आर्थिक परिस्थिती असू शकत नाही. जगासमोर एक नवीन आदर्श प्रस्थापित करण्याच्या दिशेने आपण पुढे गेले पाहिजे. आपण आपल्या शेतीला आपल्या आर्थिक प्रगतीचा सर्वात मोठा आधार बनवले पाहिजे. भारतातील संपूर्ण लोकसंख्येपैकी साठ टक्क्यांहून अधिक लोक अजूनही रोजगारासाठी कृषी क्षेत्रावर अवलंबून आहेत. शेती अनैसर्गिक पद्धतीने केली जात असली अनेक वर्षांपासून अनुदानाच्या स्वरूपात मोठ्या लोकसंख्येला मोफत अन्नधान्य दिले जात असले तरी, बहुतेक लोक शेती करू शकत नाहीत हे सिद्ध होते. भारतातील फूड प्रोसेसिंग सेक्टरचा अंदाज 2025-26 पर्यंत 535 बिलियन डॉलर्स पर्यंत पोहोचण्याचा आहे,

परंतु यापैकी बहुतांश फायदा मोठ्या कंपन्यांना होत आहे, शेतकऱ्यांना नाही. पण आशादायक गोष्ट म्हणजे भारतातील ऑर्गनिक खत बाजार 2031 पर्यंत 935 दशलक्ष डॉलर्सपर्यंत पोहोचण्याची अपेक्षा आहे. नैसर्गिक शेतीकडे परतणे आवश्यक आहे. रासायनिक खतांच्या अनुदानाऐवजी ऑर्गनिक शेतीला प्रोत्साहन देणे आवश्यक आहे. शेतकऱ्यांना पारंपरिक शेती पद्धती शिकवणे आणि त्यासाठी आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून देणे गरजेचे आहे. मृदा चाचणी आणि पोषक तत्वांची भरपाई नैसर्गिक पद्धतीने करणे आवश्यक आहे. जैविक खतांचे उत्पादन वाढवणे आणि त्यांना सहाय्य देणे गरजेचे आहे. शेतकऱ्यांना थेट बाजारपेठेशी जोडणे आणि मध्यस्थांची संख्या कमी करणे आवश्यक आहे. मानवी जीवनावरील या संकटाच्या काळात, आपल्याला नैसर्गिक शेतीकडे परतण्याची आणि शाश्वत विकासाची दिशा स्वीकारण्याची गरज आहे. तेव्हाच आपल्या आर्थिक प्रगतीचा खरा अर्थ निघेल आणि आपण एक आरोग्यदायी समाज निर्माण करू शकू. ■ ■

विकास परसराम मेश्राम
मो. 7875592800

नागसेनाचा जन्म

'ठीक आहे भंते', असे उत्तर देऊन भिक्षू नागसेनाने आदरणीय रोहण स्थवीरास प्रमाण करून प्रदक्षिणा घातली. तद्नंतर चिवर धारण केले व आपले चिवर, भिक्षापात्र घेऊन त्याने उपाध्यायाचा निरोप घेतला. चारिका करीत करीत आयुष्यमान नागसेन वत्तनीय विहारातील महास्थवीर अस्सगुत्ताकडे येऊन पोचले. शेवटी त्यांच्याजवळ जाऊन त्यांना पंचांग प्रणाम केला व आपल्या उपाध्यायाचा निरोप कळविला. तेव्हा 'तुझे नाव काय?' असे अस्सगुत्ताने विचारले. 'भंते, माझे नाव नागसेन आहे'. 'तुझ्या उपाध्यायाचे नाव काय आहे?' 'भंते, माझ्या उपाध्यायाचे नाव रोहण स्थवीर आहे.' 'माझे नाव काय आहे.' 'भंते, आपले नाव माझ्या उपाध्यायांना माहीत आहे.' 'ठिक आहे नागसेन, तू माझ्याकडे राहा, जा तूझे चिवर व भिक्षापात्र बाजूस ठेव.' दुसऱ्या दिवशी सकाळी नागसेनाने विहाराचा परिसर झाडून काढला. पिण्यासाठी पाणी भरून ठेवले आणि तोंड धुण्यासाठी दंतमंजन व पाणी यथास्थानी लाऊन ठेविले. स्थवीराने झाडून काढलेले विहार व अंगण पुन्हा झाडून काढले. दंतमंजन व पाणीही दुसरेच घेतले. हे करीत असता स्थवीर एक शब्दही बोलले नाहीत. हा प्रकार सात दिवसापर्यंत असाच राहिला. सातव्या दिवशी अस्सगुत्ताने नागसेनास तेच प्रश्न विचारले आणि नागसेनाने तीच उत्तरे दिली. ही एक प्रकारे नागसेनाची परिक्षाच होती. परंतु त्यात तो खरा ठरला होता. 'आपले काही चुकत असल्यामुळेच स्थवीरास आपले कृत्य पसंत नाही,' या विचाराने घाबरलेल्या अवस्थेत असतांना देखील नागसेनाने आपल्या मनात नैराश्य व वैफल्यास जागा दिली नाही. धैर्य खचू दिले नाही. यावर अस्सगुत्त अतिशय खुष झाले व त्यांनी नागसेनास विहारात राहण्याची सम्मती दिली आणि वर्षावासाचे अनुष्ठान केले.
महाउपासिकेला नागसेनाचा धर्मोपदेश :- त्यावेळी भगवान बुद्धाच्या धम्मप्रती नितांत श्रद्धा बाळगणारी एक महाउपासिका तीस वर्षापासून महास्थवीर अस्सगुत्ताची सेवा करीत होती, तिने वर्षावासाचे शेवटी आयुष्यमान अस्सगुत्ताची भेट घेतली आणि संगती राहणारे कोणी दुसरे भिक्षुपण आहेत कां? असे विचारले. तेव्हा नागसेन नामक एक भिक्षु राहत असल्याचे समजताच तिने आयुष्यमान नागसेनने अस्सगुत्तास दुसऱ्या दिवशीचे भोजनाचे आमंत्रण स्वीकारण्याची विंनती केली आणि मौन भावनेच आयुष्यमान अस्सगुत्ताने तिच्या निमंत्रणाचा स्वीकार केला.
रात्र संपली, दुसरा दिवस उजाडला. अस्सगुत्ताने व नागसेनाने चिवर परिधान केले, भिक्षापात्र घेऊन भोजनास गेले. यथास्थानी बसल्यावर महाउपासिकेने दोघांनाही स्वहस्ते तयार केलेले उत्तमोत्तम पक्वान्नांचे भोजन वाढले. भोजन संपवून पात्रातील हात काढल्यानंतर अस्सगुत्त नागसेनास म्हणाले, 'नागसेन, या महाउपासिकेचे तुम्ही दानानुमोदन करावे,' एवढे बोलून त्यांनी आसन सोडले व सरळ विहारात निघून गेले.
त्यानंतर महाउपासिका आयुष्यमान नागसेनास म्हणाली, 'भंते नागसेन, अत्यंत म्हातारपणाने माझे शरीर व मन खंगुन गेले आहे. तेव्हा भगवान बुद्धाच्या धम्माचे ठायी अपरिमित श्रद्धेविषयी गंभीर असाच मला उपदेश करावा.' आयुष्यमान नागसेनाने देखील लोकोत्तर अशा निर्वाणासंबंधी अधिधम्म शास्त्रात असलेली गंभीर तत्त्वे तिला सांगीतली. ते ऐकून तिला दूरदृष्टी प्राप्त होऊन स्वच्छ व निर्मळ ज्ञानाची जाणीव झाली. ज्या वस्तुचा उदय आहे. तिचा शेवटही निश्चित ठरला आहे, हे सत्य तिला ठामपणे कळले. जन्म मृत्यू हे अंगभूत आहेत असे राग विरहीत निर्मळ ज्ञान बसल्या आसनावरच तिला प्राप्त झाले. इकडे नागसेनाने देखील बसल्या जागेवरच दिलेल्या उपदेशावर विचार करीत असता आत्मदृष्टी, शंका व कर्मकांड ही तिनही बंधने तोडून श्रोतापत्ति ही निर्मळ ज्ञानाची अवस्था प्राप्त केली. ही जीवन मुक्त होण्याची (अर्हत्वाची) पहिली अवस्था आहे. इकडे विहारात बसून अस्सगुत्त, आयुष्यमान नागसेन संबंधाने विचार करीत बसले असता आपल्या ज्ञान शक्तीने नागसेन व महाउपासिकेला एकाच उपदेशाने निर्मळ धम्म ज्ञान झाल्याचे समजले आणि त्यांच्या मुखातून आपोआप धन्योद्गार बाहेर पडले, 'धन्य आहे. नागसेन, एकाच वेळी तू उदात्त असे दोन कार्य तडीस नेलेस ही तू उत्तम कामगीरी केलीस.' यानंतर आयुष्यमान नागसेन महाउपासिकेचा निरोप घेऊन आयुष्यमान अस्सगुत्ताकडे गेले आणि प्रणाम करून एके बाजूस बसले. ■ ■

तथागताची सत्यगाथा

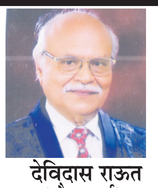

देविदास राऊत
(बौद्धाचार्य)
मो. 8668238330

संगीता आणि अनिकेत यांचा प्रेरणादायी प्रवास

संगीता, 1 ऑक्टोबर 1971 रोजी जन्मलेल्या, चार भावंडांमध्ये सर्वात लहान, अशा स्त्री आहेत. ज्यांनी आपल्या आयुष्यातील प्रत्येक अडथळा धैर्य, मेहनत आणि दृढनिश्चयाने पार केला. लहानपणापासूनच त्यांच्यावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचा खोल प्रभाव होता आणि त्या आपले यश डॉ. आंबेडकर आणि इतर महापुरुषांच्या विचारसरणीला देतात. त्यांचा आणि त्यांचा मुलगा अनिकेत यांच्यासोबतचा संयुक्त प्रवास प्रत्येक त्या व्यक्तीसाठी प्रेरणा आहे जो प्रतिकूल परिस्थितीतही आपली स्वप्ने साकार करू इच्छितो. संगीताने अमरावती विद्यापीठातून मराठी माध्यमातून बीए पूर्ण केले. त्या वेळी त्यांना लॉ चे शिक्षण घ्यायची इच्छा होती, पण नाईट कॉलेजमध्ये शिक्षणासाठी कुटुंबाची परवानगी मिळाली नाही. पदवी पूर्ण होताच, 1992 मध्ये त्यांचा विवाह झाला आणि कौटुंबिक जबाबदाऱ्यांनी त्यांचे शिक्षण थांबवले. लॉ चे शिक्षण घेण्याचे त्यांचे स्वप्न वर्षानुवर्षे अपूर्ण राहिले, पण डॉ. आंबेडकर यांच्या विचारांनी त्यांच्या मनातही आवड नेहमी जिवंत ठेवली. 2016 मध्ये, जेव्हा संगीता 45 वर्षांच्या होत्या, तेव्हा त्यांचा लहान मुलगा अनिकेतने बारावी पूर्ण केली आणि CLAT (Common Law Admission Test) परीक्षा उत्तीर्ण करून नागपूरच्या महाराष्ट्र नॅशनल लॉ युनिव्हर्सिटीमध्ये पाच वर्षांच्या बीए, एलएलबी कोर्समध्ये प्रवेश घेतला. त्याच वेळी, संगीताच्या पतीने त्यांना प्रोत्साहन देत म्हटले, 'आता तुझी पाळी आहे, तुझी स्वप्ने पूर्ण कर.' या प्रेरणेने आणि डॉ. आंबेडकर यांच्या विचारसरणीने प्रेरित होऊन, संगीताने धैर्य गोळा केले आणि नागपूर येथील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लॉ कॉलेज, दीक्षाभूमी येथे तीन वर्षांच्या एलएलबी कोर्समध्ये प्रवेश घेतला. संगीताने महाराष्ट्र राज्याची सीईटी परीक्षा उत्तीर्ण केली. अशा प्रकारे, आई-मुलाची ही जोडी एकत्र शिक्षणाच्या मैदानात उतरली. संगीतासाठी हा प्रवास सोपा नव्हता. त्यांचे प्राथमिक शिक्षण मराठी माध्यमातून झाले होते, तर एलएलबीचे शिक्षण इंग्रजीत होते. कायदेशीर संज्ञा आणि इंग्रजीत संवाद साधणे त्यांच्यासाठी मोठे आव्हान होते. कॉलेजमध्ये इंग्रजीत बोलणे बंधनकारक होते आणि सुरुवातीला त्यांना खूप अडचणी आल्या. पण संगीताने हार मानली नाही. त्यांनी स्पोकन इंग्लिश क्लास जॉइन केला आणि दिवस-रात्र मेहनत केली. त्यांच्या पती, मुलांचा आणि डॉ. आंबेडकर यांच्या प्रेरणादायी विचारसरणीच्या पाठिंब्याने त्यांनी प्रत्येक अडथळा पार केला. संगीता आणि अनिकेत यांनी त्यांच्या मेहनतीचे फळ मिळवले. संगीताने तीन वर्षांत एलएलबी पूर्ण केले, आणि अनिकेतने त्याच वेळी आपला पाच वर्षांचा बीए, एलएलबी कोर्स पूर्ण केला. त्यानंतर, दोघांनीही आपले शिक्षण पुढे नेले. अनिकेतने संवैधानिक कायद्यात (Constitutional Law) मास्टर्स केले, तर संगीताने गुन्हेगारी कायद्यात (Criminal Law) मास्टर्सची पदवी मिळवली. आज, दोघेही वकील म्हणून प्रॅक्टिस करत आहेत आणि समाजात योगदान देत आहेत. त्यांची महत्त्वाकांक्षा येथेच थांबली नाही. दोघेही आता कायद्यात पीएचडी करण्याची योजना आखत आहेत. संगीता आपले यश डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारसरणीला देतात, ज्यांच्या शिक्षण, समता आणि संघर्षाच्या विचारांनी त्यांना प्रत्येक पावलावर प्रेरणा दिली. संगीता आणि अनिकेत यांची ही कथा आपल्याला शिकवते की वय, कौटुंबिक जबाबदाऱ्या किंवा सामाजिक बंधने स्वप्नांच्या आड येऊ शकत नाहीत. संगीताने 24 वर्षांनंतर आपले स्वप्न साकार केले आणि अनिकेतसोबत मिळून त्यांनी दाखवून दिले की मेहनत, कुटुंबाचा पाठिंबा आणि प्रेरणादायी विचारसरणी प्रत्येक ध्येय साध्य करू शकते. त्यांचा हा प्रवास प्रत्येक त्या व्यक्तीसाठी प्रेरणा आहे जो आपली स्वप्ने सत्यात उतरवण्याचे धैर्य ठेवतो.

बसौसे ■ ■

वाचकांचे विचारपिठ
बहुजन सौरभ

वाचक लिहितात तेव्हा...

प्रत्येक वेळी फोनवर बोलता येत नाही. पण तुमच्या सर्व नागपूरकर आदर्श मला प्रेरणादायी आहे. विलास गजभिये निवृत्तीनंतर तुम्ही एका चांगल्या कार्यासाठी स्वत:ला झोकून दिले आहे. पैसा सर्वच कमवीत असतात. तो हल्ली अत्यावश्यक आहे. पण सामाजिक चळवळ प्रबोधनसाठी तुम्ही जे वर्तमानपत्राच्या माध्यमातून करत आहात त्याला तोड नाही, बहुजन सौरभचे संपादक उभयता तुम्ही आणि सर्व टीम विना वेतन नियमितपणे एक दैनिक चालवित आहात हे मोठ्या कष्टाचे, जिकिरीचे काम आहे. पदरमोड करणे काय असते ते तुमच्या टीमकडून शिकावे. आम्हाला साधी स्मरणिका काढणे किती अवघड वाटते, तुम्ही तर दैनिक चालवता. फारशा जाहिराती नाहीत, कुणी पाठीराखा नाही, लोकवर्गणीतून, पेपर विक्रीतून काय मिळते याची कल्पना आहे. तुमच्या जिद्दीला सलाम, दैनिक मधील लेखनही सुसंस्कृत विचाराचे असते, भडकपणा, अवास्तव टीका टिपणी नसून आपला विचार सुयोग्य पद्धतीने मांडणे सर्वांना जमत नाही. एक वाचक म्हणून माझी ही प्रतिक्रिया आहे. तुम्ही वाचकांनाही लिहिते करता याचा मला आनंद अभिमान आहे. माझ्यासारख्या गायनाची आवड असणाऱ्या व्यक्तीला आपण कलावंतांविषयी लिहिण्याचे बळ दिलेत त्यामुळे कितीतरी दुर्लक्षित कलावंत यांचे जीवन आपल्या दैनिकात प्रसिद्ध दिल्यामुळे कळले. मलाही अशा लोकांचा शोध घेऊन लिहिणे आवडते, लिहिल्यावर तुम्ही प्रकाशित करून कलाकार आणि माझा उत्साह वाढविता. दैनिकात उत्तम सदर लेखन करणारी मंडळींसह तुमचं लेखन, संपादकीय सारे वाचनीय असते. निवृतीनंतर तुम्ही एका चांगल्या प्रवाहात, समूहात आहात. लिहिते रहा. आपले लेखन हीच आपली ओळख प्रतिमा आणि प्रतिभा आहे. ■ ■

- राष्ट्रपाल भा. सावंत

“ नम्रता हीच खरी सज्जनतेची ओळख . ”

आंबेडकरी आंदोलन - उद्देश व फलश्रृती

अंबाझरी, नागपूर 20 एकर जागेचे आंदोलन व बुद्धगया मुक्ति आंदोलन

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या नेतृत्वात झालेल्या दोन आंदोलन/सत्याग्रह यास अनन्य साधारण महत्व आहे. एक म्हणजे मार्च 1927 मधे महाड तलाव सत्याग्रह (दलितांना सार्वजनिक तलावाचे पाणी पिण्याचा/वापर करण्याचा अधिकार) व दुसरा मार्च 1930 मधे काळाराम मंदीर प्रवेश सत्याग्रह (दलितांना मंदीर प्रवेश अधिकार).

महाड सत्याग्रह नंतर लगेच 25 डिसेंबर 1927 रोजी सामाजिक विषमता, अन्याय व वर्णव्यवस्थेला पुरस्कृत असलेली 'मनुस्मृति'चे सार्वजनिक दहन करण्यात आले. वरील प्रमुख आंदोलन/सत्याग्रह करतांना डॉ. बाबासाहेबांचे उद्दिष्ट व धेय्य एकदम साफ व स्पष्ट होते, दूरदृष्टी होती. कोणतेही आंदोलन/सत्याग्रह करतांना नेत्याचे उद्देश, धेय्य स्पष्ट पाहिजे, दूरदृष्टी पाहिजे, त्याचे काय परिणाम होतील किंवा होऊ शकतील याची जाणीव, परिपक्वता पाहिजे. डॉ. बाबासाहेबाना तलाव पाणी सत्याग्रह करून जनावरे पीत असलेले पाणी दलितांनाही उपलब्ध करून द्यायचे नव्हते किंवा मंदीर प्रवेश सत्याग्रह करून दलितांना पूजापाठ, कर्मकांडही करू द्यायचे नव्हते. डॉ. बाबासाहेबांना शासनकर्ते इंग्रज समेत सम्पूर्ण जगाला दाखवून द्यायचे होते की हिंदू धर्मात शेकडो वर्षांपासून दलित, आदिवासी व मागासवर्गीयांची स्थिती किती विषमतावादी, वाईट, अमानवीय, मूलभूत हक्क नाकारलेली आहे. या स्थितीच्या आधारावर डॉ. बाबासाहेबांना दलित, आदिवासी व मागासवर्गीय घटकांच्या सर्वांगिण विकास व विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी तसेच विषमतावादी समाज व्यवस्था नष्ट करण्यासाठी विशेष सरकारी प्रावधान व आरक्षण लागू करायचे होते. डॉ. बाबासाहेब आपल्या धेय्य व उद्देशात यशस्वी झालेत, जवळपास 100 वर्षानंतरही दलित, आदिवासी, मागासवर्ग समाज या संविधानिक तरतूदीचा लाभ घेत आहे. गोलमेज परिषदेमधे महात्मा गांधी व कॉंग्रेसच्या प्रखर विरोधानंतरही डॉ. बाबासाहेबांना अल्पसंख्याक गटात दलित/वंचितांचे पुढारी म्हणून प्रतिनिधित्व मिळाले. यामधे उल्लेखित दोन्ही आंदोलनाचे महत्वपूर्ण योगदान आहे. गोलमेज परिषदा एकप्रकारे डॉ. बाबासाहेबांनीच गाजविल्या आहेत व त्यांचे प्रभुत्व, बुद्धिमत्ता सिद्ध होते. इंग्रज साम्राज्याला जाणिव झाली की स्वातंत्र्य देतांना दलित, आदिवासी मागासवर्गीय यांचे मुलभूत, मानवीय, न्यायोचित अधिकारांना संविधानद्वारे सुरक्षितता द्यावी लागेल, त्यांची गणना हिंदूमधे करून अधिकारासाठी सवर्ण हिंदूच्या दये-मायेवर सोडता येणार नाही. ही डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या आंदोलनाची सफलता व उद्दिष्टपूर्ती आहे. तसे गोलमेज परिषदेवर वेगळे विस्तृत लेखन करता येईल.

अंबाझरी, नागपूर येथील 20 एकर जागेवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांस्कृतिक सभागृह होते, कधीकाळी इथे सांस्कृतिक कार्यक्रम व्हायचे. नंतर सभागृहाची स्थिती जीर्ण झाल्यामुळे वापर कमी झाला. अडीच वर्षाआधी सरकारने भव्य पार्क निर्मितीच्या नावाखाली सभागृह पूर्णपणे पाडले व आधुनिक पार्कचे निर्माण सुरू केले. त्यानंतर आंबेडकरी चळवळीतील लोकांनी कृती समितीच्या बॅनर खाली एकत्र येऊन लढा उभारला. सोबतच न्यायिक लढाई पण चालू ठेवली. सांस्कृतिक भवनाच्या जागी तात्पुरता पेंडॉल टाकून ऊन-पाऊस याची पर्वा न करता निरन्तर 6 महिने लढा दिला, साखळी उपोषण अविरत केले. आंबेडकरी समाजाकडून, अनेक विहाराच्या माध्यमातून भरभरून पाठिंबा मिळाला. राजकीय नेत्यांना या आंदोलनात हस्तक्षेप करु दिला नाही. 50,000 आंबेडकरी जनतेचा दि. 26 जून, 2023 ला भव्य एल्गार मोर्चा काढण्यात आला तेव्हा सरकारला जाग आली, निर्माण कार्य थांबविण्यात आले, यथास्थिती कायम ठेवण्याचे व नवीन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांस्कृतिक सभागृह बांधण्याचे आश्वासन दिले. आंदोलनकर्त्यांची मेहनत, परिश्रम स्तुतीपात्र आहे. परंतु दोन वर्षानंतर प्रगती पाहली की शून्य समोर दिसते. मुळात 20 एकर जागेवर फक्त 3000-4000 फूट बांधकामाचे सभागृह निर्मिती हा उद्देश होता काय? फक्त आणखी एक सांस्कृतिक सभागृहाची भर घालून काय साध्य करणार? एवढ्या मोठ्या आंदोलनाची फलश्रृती काय? याचा विचार करावा लागेल. महाराष्ट्र सरकारने अंबाझरी येथील (मौजा अंबाझरी, खसरा क्र. 1, सर्वे क्र. 19 मधील 44 एकर पैकी 20 एकर जागा नागपूर मनपाला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांस्कृतिक भवन निर्माणसाठी 1970 मधे हस्तांतरित केली. 44 एकर पैकी उर्वरित 18 एकर जागेवर अंबाझरी उद्यान आहे व 6 एकर जागा ही बाजारसाठी आहे. नागपूर मनपाने आवंटित 20 एकर जागेवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांस्कृतिक भवन निर्माण केले व या भवनाचा जवळपास 2008 पर्यंत सामाजिक, सांस्कृतिक कार्यासाठी वापर केला गेला. राखीव असलेल्या 20 एकर जागेवर सामाजिक, शैक्षणिक, रोजगारमूलक योजना आधारभूत ढांचा निर्माण करून क्रियांन्वित केल्या जाऊ शकतात. समाज कल्याण विभाग, अनुसूचित जाती विशेष घटक योजनेचा दरवर्षी रू.10,000 कोटीपेक्षा जास्त बजेट असतो व दरवर्षी साधारणतः 4000 कोटी निधी अखर्चीत असतो किंवा दुसऱ्या योजनेकडे वळविण्यात येतो. सत्तापक्ष, प्रशासन सोबत उचित समन्वय, तालमेल स्थापित केला तर 1000-1500 कोटी रूपयाचा प्रबंध सहज होऊ शकतो व अंबाझरी (नागपूर) येथील आरक्षित 20 एकर जागेवर सामाजिक विकासाच्या (शिक्षण, रोजगार, आरोग्य इत्यादी) अनेक योजना राबविल्या जाऊ शकतात, आवश्यक निर्माण कार्यही होऊ शकते. यासाठी उद्देश साफ, स्पष्ट व दूरदृष्टीची गरज आहे. नुसते सांस्कृतिक भवन बांधून काहीच साध्य होणार नाही.

लक्ष्मण बोरकर
मो. 7709318607

महाबोधी बुद्ध विहार मुक्ती आंदोलन :- महाबोधी बुद्ध विहार मुक्तीसाठी अनेक वर्षापासून आंदोलन होत आहेत. आदरणीय भंते सुरई ससाई यांच्या नेतृत्वात ही प्रभावी आंदोलन झाले. 1891 म्हणजे 135 वर्षापूर्वी सुद्धा बौद्धानी आंदोलन केले. गेल्या 6 महिण्यापासून अत्यंत शांतीप्रिय मार्गाने आंदोलन चालू आहे. आंदोलन महाबोधी विहार हिंदू/पंडितांच्या तावडीतून मुक्त करण्यासाठी व सम्पूर्ण प्रशासन बौद्ध धर्मीयांकडे सोपविण्यासाठी चालू आहे. विहार परिसरात जे पूजापाठ, कर्मकांड चालू आहेत त्याविरुद्ध प्रदर्शनपण होत आहेत. महाबोधी बुद्ध विहाराचे सम्पूर्ण प्रशासन बौद्ध धर्मीयांकडे पाहिजे. यात तिळमात्रही शंका नाही, ही न्यायोचित मागणी आहे. परंतु प्रशासन बौद्धांकडे द्यायचे म्हणजे नेमके कोणत्या बौद्धांकडे/संगठनेकडे द्यायचे? महाबोधी विहाराचे सम्पूर्ण प्रशासन बौद्धांकडे पाहिजे. परंतु ते बौद्धांचे वास्तविक/खरे प्रतिनिधि पाहिजेत. तेव्हाच समस्याचे समाधान होईल व आंदोलन सफल झाले म्हणता येईल.कारण बौद्ध धम्म कोणीही स्वीकार करू शकते व बौद्ध म्हणून नोंदणी करू शकते. सरकार कोणाचेही आले तरी प्रतिनिधींची निवड सत्तापक्ष आपल्या 'सुविधेनुसारच करणार' हे वेगळे सांगायाची गरज नाही आहे. आजच्या घडीला महाविहार प्रशासनात निम्मे म्हणजे 4 प्रतिनिधी बौद्धांचे आहेत ते सम्पूर्ण बौद्धांचे

वास्तविक प्रतिनिधित्व करतात काय, याचा विचार करावा लागेल. कारण बौद्धांचे वास्तविक प्रतिनिधी असते तर हिंदू पद्धतीने चाललेल्या पूजापाठ, कर्मकांड याचा विरोध केला असता, बुद्धाच्या तत्वज्ञानाचा प्रचार-प्रसार करण्यावर भर दिला असता व यासाठी कायदा/नियमात संशोधन करण्यासाठी पुढाकार घेतला असता. प्रशासनात जसे निम्मे प्रतिनिधी बौद्धांचे आहेत असेच पूर्ण प्रतिनिधी जरी बौद्धांचे नियुक्त केले तर काय साध्य होणार? आंदोलनाची फलश्रृती काय राहील? बौद्धांचे वास्तविक/खरे प्रतिनिधी कोण ठरविणार?

बोधगया मंदीर अधिनियम, 1949 याचे अध्ययन करणे गरजेचे आहे. बुद्धगया येथे तथागत बुद्धाला ज्ञान प्राप्त झाले. बुद्धाचे तत्वज्ञान, विचार याचा प्रचार-प्रसार करण्याचे मुख्य उद्देश प्रशासनाचा पाहिजे. परंतु महाबोधी विहार कायदामधेच पूजापाठ, कर्मकांड, पिंडदान इत्यादी करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. त्यामुळे यावर नियंत्रण ठेवता येत नाही. बौद्धांचे राष्ट्रीय पातळीवर बौद्ध समाजाचे विश्वास संपादन केलेले (सभासद असलेले) मान्यता प्राप्त संगठन आवश्यक आहे. अनेक राज्यात (काही प्रमाणात महाराष्ट्रातही) आरक्षण गमावण्याच्या भीतीमुळे बरेच लोकांनी आपला धर्म हिंदू अंकित केला आहे. लोकांच्या मनातूनही भीती काढली व पटवुन दिले की आता बौद्ध धर्मियांना सुद्धा आरक्षण सुविधा लागू आहे तर देशात येत्या जनगणनेत बौद्धांची जनसंख्या 2.00 कोटीपेक्षाही जास्त निश्चितच निदर्शनात येईल, कदाचित ही संख्या 4-5 कोटी पण होईल. बौद्धांची ही जनसंख्या आंतरराष्ट्रीय समुदायाचे लक्ष्य वेधण्यासाठी पर्याप्त आहे. कारण जगाच्या पाठीवर असे बरेच देश आहेत ज्यांची एकंदरीत जनसंख्या 2 कोटी पेक्षा कमी आहे. बौद्ध राष्ट्रांच्या सहकारामुळे महाबोधी विहाराचा प्रश्न सुटेलच. परंतु सोबतच बौद्धांच्या शैक्षणिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक विकासासाठी मार्ग तयार होतील, मार्ग मोकळे होतील. याशिवाय इतरही बुद्धाची धरोहर, विहार, लेण्या इत्यादीचे अतिक्रमण, अनुचित स्वामित्व/नियंत्रण याविरुद्ध संघर्ष करता येइल. ■ ■

म्हणून केली आत्महत्या
(प्रसंग आठ)

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

हल्ली नोकरी मिळवणे ही सोपी गोष्ट राहीली नाही. एकेकाळी वशील्याने नोकरी मिळत असे. आता तर पातळी एवढी खालावली आहे की, वशील्यासोबतच पैसे दिल्याशिवाय नोकरी मिळत नाही. नोकर भरतीमध्ये होणारे घोटाळे जेव्हा उघडकीस येतात तेव्हा करोडों रूपयांचा भ्रष्टाचार उघडकीस येतो. कितीतरी पुढारी, अधिकारी आणि दलालांनी ह्या क्षेत्रात कसा सावळा गोंधळ चालवला आहे ह्याची अनेक उदाहरणे आपण पाहतो. बोटावर मोजता येतील इतकेच प्रामाणिक लोक अजूनही आहेत. जे केवळ गुणवत्तेवर निवड करतात. पण जेव्हा भ्रष्ट टोळक्याच्या हातात हे काम सोपवले तर ते पैशासाठी पात्र नसलेल्यांची निवड करून प्रामाणिक अन् गुणवानांवर अन्याय करतात. कित्तेक प्रामाणिक अन् होतकरू मुले जिवापाड मेहनत घेऊन पदव्या प्राप्त करतात. एका गुणवान मुलाला जेव्हा डावलण्यात आले तेव्हा बेरोजगारीला कंटाळून त्याने आत्महत्या केली. ह्या अन्यायाविरूध्द चिडलेल्या काही पदवीधारक विद्यार्थ्यांनी आमरण उपोषण सुरु केले. त्यांची समजूत काढण्यासाठी आलेल्या पुढाऱ्याला त्यातील एक तरूण म्हणाला 'साहेब! जोपर्यंत कुणी आत्महत्या करीत नाही तोपर्यंत तुम्हाला आमचे दुःख का कळत नाही? वाढती बेरोजगारी बघीतल्यावर आम्हा तरूणांच्या मनात हे विचार घोळत असतात की, 'किश्तों में खुदकुशी कर रही ये जिंदगी, नोकरी का इंतज़ार हमें मरने भी नहीं देता' तुम्हा पुढाऱ्यांची अन् भ्रष्ट अधिकाऱ्यांची ही अनास्था खरोखरच निंदनीय आहे. जे करायचे ते वेळेवर न केल्याने त्याची झळ समाजाला बसते. हा अन्याय कुठवर सहन करावा ? 'कभी प्यासे को पानी पिलाया नहीं, बाद अमृत पिलाने से क्या फायदा?' त्याने वास्तवाचा जो जळजळीत अनुभव सांगितला त्यावरून ही विदारक परिस्थितीत कधी तरी काही सुधारणा होईल की नाही ? ह्या विचाराने मन सुन्न होते. ■ ■

आता तर्क पेक्षा वर्कला महत्व आले...

पुरोगाम्यांनो तर्क करण्यापेक्षा म. फुले, छ. शाहु महाराज, डॉ. आंबेडकर, प्रबोधनकार गाडगेबाबा व शिक्षण महर्षी भाऊराव पाटील व भाऊसाहेब पंजाबराव देशमुख, क्रांतीसिंह नाना पाटील यांच्या आदर्शापासून धडा घेऊन व विश्वास ठेवून लोकांमध्ये मिसळा. म. गांधी यांचेपासून प्रेरणा घ्या व लोकांना सतत भेटून त्यांच्या अडीअडचणी गांभीर्याने समजून घेऊन त्यांना जोडा. जादा वाजागाजा न करता गुपचाप हे काम सतत करा.

कोणत्याही धर्मातील देव, ईश्वर व धर्म इत्यादी आध्यात्मिक विषय संपूर्णतः वगळा व त्यावरील चर्चा, वाद व विवाद टाळा. ईश्वर आहे, नाही या फजुलच्या चर्चा नकोच. लोकांशी त्यांच्या जीवनावश्यक गरजा भागविणारे उपाय व समस्या यावर लक्ष केंद्रित करण्यावर भर देऊन त्यांना त्यात सहभागी करून घ्या. अन्न, वस्त्र, निवारा, आरोग्य, शिक्षण, उच्चशिक्षण, तांत्रिक शिक्षण, कसब, कौशल्य, हुन्नरी व कारागीरी, व्यवसाय, व्यापार, उद्दिम व उद्योग इ. क्षेत्रात उपलब्ध संधी व सातत्याचे महत्व हे जातनिरपेक्ष व धर्मनिरपेक्ष ही तत्वे मानवतेने पाळून लोकांच्या समस्या या कमीतकमी सरकारच्या मदतीने कशा सोडविता येईल यासाठी संवाद, संपर्क, समन्वय व सहकार्य या मुल्याधारित कृतींवर भर देऊन त्या त्या समस्यांचा निपटारा समुहवादातून कसा साधता येईल, यावर भर द्या. सरकार नाहीच असे समजून हे काम 'वंचित व पिडित समाज हे एक कुटूंब आहे' असे समजून कामाला लागा. लोकांची साथ ही भेटतेच. भौतिक गरजा भागविण्याचे कायदेशीर व फायदेशीर पर्याय निवडा. फिनिक्स पक्षासारखी शुन्यातून झेप घ्या. विरोधकांना तुम्ही त्यांचे राजकीय शत्रू आहात याची भनकही लागू देऊ नका. लोकांना त्यांच्या कामात 12 ते 14 तास गुंतवा. लोक धर्मांच्या कोमातून आपोआप बाहेर पडतील. फावला वेळ हाच धर्म व ईश्वर याकडे खेचत नेतो. लोकांचा फावला वेळेचा वापर हा त्यांच्या आर्थिक उन्नतीसाठी कसा करावयाचा हे पटवून द्या. समृद्धी ही प्रत्येकाला भावते व ती 14-15 तास दररोज व नियमीत काम, श्रम व कष्ट करण्यातून निर्माण होते. काम करून थकलेले लोक शांतपणे व निवांत झोपतात. कारण त्यांना मानसिक भय नसते. मानसिक भयाचे भांडवल करण्याची संधीच मिळाली नाहीतर कोणताही धर्म हा गती गमवितो, हे सूत्र लक्षात घ्या. जेवढा विनाश 8 तास दैनिक काम, रविवार व शनिवार (52+26=78) व सणावारांच्या जवळपास 50 सुट्या यामुळे धर्म व त्याच्या ईश्वराचे प्राबल्य वाढले. तेवढे प्राबल्य हे धर्मासाठी खपणाऱ्यांनीही वाढविले नाही. आर्थिक लाभ जसे बोनस व पगारवाढ हे मोठ्या सणांच्या तोंडावर देऊन यात भरच घातली. मनेरंजनाची मानसिकता ही घातक असते. व्यसन हा त्यातील एक भाग व दुवा असतो. यातुन मार्ग काढण्यासाठी कामात व्यस्त व गुंतले असणे हाच पर्याय होय. पुरोगाम्यांनी यावर विचार करावा, ही अपेक्षा! ■ ■

विनोद उलीपवार
मो. 9370138078

गावाचा विकास का होत नाही ?

एका अर्थाने बघितले तर शिक्षणाची सोय शहरात असते आणि शहरातील शिक्षण पूर्ण झाल्यावर काहीजण परदेशात शिक्षण घेण्यासाठी निघून जातात आणि काही दिवसांनी तेथीलच रहिवासी होतात. त्यांचे गावासी काही देणेघेणे नसते आणि तेही लक्ष देत नाही हे कोणापासूनही लपलेले नाही. पण, काही लोक गावात राहतात. गाव आपला मी या गावचा आणि हा माझा गाव आहे मोठ्या अभिमानाने सर्वजण सांगतात. पण, जेव्हा गावात समस्या, अडचणी, संकटे निर्माण होतात तेव्हा, हे सर्व बघून का बरे या समस्या माझ्या आहेत असे का त्यांना वाटत नाही? उदा. गावात दोघांमध्ये भांडण सुरू असते, तेव्हा ते भांडण बघण्यासाठी गर्दी जमलेली असते. वेळ आल्यावर काहीजण ते भांडण थांबविण्याऐवजी पुन्हा त्यात तेल ओततात आणि मग बघा जसा वणवा पेटल्यासारखे ते भांडण गाव सोडून बाहेर गावात जात असते आणि वेळ आल्यावर पैसे तर खर्च होतातच तेवढ्याच अडचणी निर्माण होतात, वेळही वाया जाते. जर गावातील एखाद्या व्यक्तीने गावाचे हीत ठेवून गावाच्या समस्या बघून, गावाच्या विकासासाठी पुढाकार घेत असतो त्याला साथ देण्यासाठी या प्रकारची गर्दी झाली तर गावाचा विकास हा शंभर टक्के होऊ शकतो. पण, असे फार कमी प्रमाणात दिसून येते. उलट म्हणतात की, आम्हांला बरेच कामे आहेत. या भानगडीत आम्हांला पडायचे नाही. तो माणूस रिकामटेकडा आहे त्याला कामधंदे नाहीत. या प्रकारच्या नकारात्मक विचारसरणीमुळे बऱ्याच गावाचा विकास होत नाही. कारण गावात फक्त एकच माणूस राहत नसतो, तर सर्व गावकरी राहत असतात. गावात ज्या काही समस्या, अडचणी निर्माण होतात त्या एका माणसाच्या नसतात. तर सर्व गावाची समस्या असते आणि आपल्या गावाच्या विकासासाठी साथ देणे गावकरी मंडळींची जबाबदारी असते. पण, कोण सांगे कोणाला जो, तो आपल्याच कामात दंग असलेला दिसून येतो आणि लक्ष न दिल्याने समस्या कमी होण्याऐवजी वाढतच जातात. म्हणून मानवतेचे महान पुजारी वंदनीय श्री. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी गावाविषयी व संपूर्ण विश्वाला जागे करण्यासाठी आपल्या अनमोल वाणीतून विचार पेरलेले आहेत की, गावात सर्वच काही आहे. आपल्या गावाचा विकास करण्यासाठी भेदभाव समूळ मिटविणे गरजेचे आहे. गावात एकता असायला पाहिजे. जेव्हा गावाची एकता असते त्या गावाला कोणी जिंकू शकत नाही. पण, आजही बऱ्याच गावात एकता दिसून येत नाही, काही गावात एवढ्या समस्या असतात की, प्यायला शुद्ध पाणी मिळत नाही, काही गावात, वीजपुरवठा खंडित असतो, काही गावात पावसाळ्यात चिखलाचे साम्राज्य असते तर काही गावात मोबाईलचे टॉवर उभारलेले दिसतात. मात्र ते शोभेची वस्तू बनलेली असते. काही गावापासून अंतरावर दवाखाने असतात. वेळेवर कोणी आजारी पडल्यावर साधन वेळेवर नसल्याने एखाद्याचा जीव जातो. तर काही गावाजवळ ओढे असतात, त्यावर पुल नसल्याने तोही संघर्ष सहन करावा लागतो. एवढेच नाही तर जे ठेंगणे पुल असतात त्यावर पाणी असल्याने समोर जाणे बंद होते, काही गावाला जाण्यासाठी पक्के रस्ते नाही, अशा कितीतरी समस्या, अडचणी गावात आहेत. तरी या सर्व अडचणी, समस्या गप्प राहून सहन करतात. मात्र एकत्रित जमून यावर विचार करत नाही. त्यामुळे आजही गावाचा विकास होत नाही. गावातील लोकांची या प्रकारची मानसिकता, विचारसरणी, भेदभाव, दुर्लक्ष बघून इतर लोक त्याचा फायदा घेतात ही आजची वास्तविकता आहे. म्हणून इतरांना दोष देण्याऐवजी आपल्या गावाचा विकास कशाप्रकारे करता येईल याकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे. गाव जर विकसित झाला तर कोणताही अधिकारी असो, किंवा कोणताही नेता असो त्यांची हिंमत होऊ शकत नाही. असेही काही एकमताने राहणारे गाव याच देशात आहेत. त्या गावाची एकता बघून समोरचा कितीही ताकदवान असेल तरी काहीच करू शकत नाही. असे गाव व त्या गावात राहणारे लोक *अभिमानाचे दुसरे नाव आहेत.*

जगाच्या पाठीवर कुठेही शोधून बघा गावात ज्या प्रकारची शांतता, संस्कृती, संस्कार, शेती, आपुलकी, प्रेम, मदत कुठेही बघायला मिळणार नाही. गावात सर्वच काही मिळत असते. पण, आजकाल मात्र जे, ते गावाकडे लक्ष देण्याऐवजी नुसते शहरात सुख, समाधान, संपत्ती शोधण्यासाठी धावाधाव करत असतात ही आजची वास्तविकता आहे.

गाव करी ते राव न करी
ऐसे सांगून ठेवली चतूरी
जरी दाद न घेतील अधिकारी
तरी त्या गाव सुधारू शके - ग्रामगीता

जर गावाची एकता असेल तर त्या गावाचे नाव आदराने घेतले जाते. एवढेच नाही तर त्या गावात येऊन नको त्या शब्दात बोलण्याची कोणीही हिंमत करू शकत नाही असेच प्रत्येक गाव असले पाहिजे. गावाची एकता असणे आजच्या घडीला काळाची गरज का भासत आहे. वंदनीय राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी आपल्या अनमोल वाणीतून सांगितले आहेत. जे गाव करू शकतात, ते कोणी कितीही मोठा असेल तरी करू शकत नाही. त्यासाठी आपल्या गावाच्या विकासासाठी, गावाप्रती हीत ठेवून प्रत्येकांनी पुढाकार घेणे गरजेचे आहे. मग ती ग्राम स्वच्छता करणे असो किंवा गावात दिसत असणाऱ्या अडचणी या आपल्याच अडचणी, समस्या समजून, आपली जबाबदारी समजून पुढाकार घेणे गरजेचे आहे आणि ती काळाची गरज आहे. शहराचा झपाट्याने विकास होताना दिसत आहे. मात्र आजही कित्येक गाव जैसे थे आहेत. त्यांचा विकास का होत नाही. शासनापर्यंत गावातील अडीअडचणी का पोहचत नाही यावर गाववासियांनी एकत्रित जमून विचारपूर्वक निर्णय घेऊन आपल्या गावाच्या विकासासाठी योगदान देण्याचा प्रयत्न करावा. शेवटी आपल्याला, आपल्याच गावात रहायचे असते. तो आपला गाव सुजलाम्, सुफलाम् व आदर्श गाव कशाप्रकारे जगात ओळखला जाईल ही गावकऱ्यांची जबाबदारी आहे. ■ ■

संगीता संतोष ठलाल
7821816485

स्वतंत्र भारताच्या सम्य क्रांतीला सोनेरी पंख देणारे

युगंधर-संविधान रचयीते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

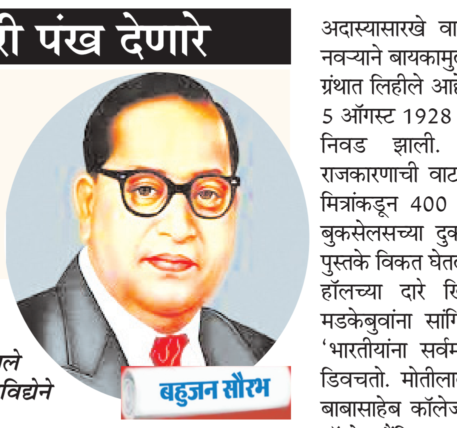

धार्मिक ठेकेदारांच्या वरवंट्यात चटणीचोंधा बहुजन समाज फक्त मरण येत नाही म्हणून जगत होता. त्याच्या वाट्याला जीवनच नव्हते. सुखी जीवनाचा प्रश्नच नाही. सुतपुत्र व्यास व कोळीपुत्र वाल्मिकीने महाभारत व रामायण लिहीले. त्याचा निदिध्यास बाहगणारे पाठाड पंडीत शुद्रातीशुद्रांना कधीपासून व का हिडीसपिडीस अवहेलनेच्या गटारगंगेत भग्नभणंग करत होते. कळत नाही. मात्र भाटाळ-पौराहित्याने फारच दयनीय अवस्था आणली. यावर खुप लोकांना आकांडतांडव रान माजविले. परंतु सारे फटाके फुस्स!..

'अन्यायाची सीमा पार चढे,
ज्याचे दुःख त्यालाच कळे।
कर्तृमकव्याचे दांभिक सनई चौघडे,
तेथ राहती उभे मर्दूमकीचे लढे॥ '

आपल्या मुलाने समाजाचा उद्धारक व्हावे अशी रामजीबाबांची दृढ अभिलाषा. त्यासाठी निश्चित कृतसंकल्प. पडेल ते सायास उचलण्याची तयारी. जातीयतेचे कडबोळे निखंदून काढणे प्रायः अशक्य. महाराजा सयाजीराव गायकवाड सुद्धा जातीयतेने त्रस्त. त्यांनी समाजसुधारणेच्या दृष्टीकोनातून भिन्नजातीय होनहार विद्यार्थ्यांना स्कॉलरशीप घोषित केली. डॉ. बाबासाहेब 1912 ला ग्रॅज्यूएट. 1916 पर्यंत एम.ए. तथा पीएचडी 20/21. मार्च 1920 च्या माणगाव परिषदेला शाहू महाराज मुद्दाम उपस्थित झाले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे दलीत-शोषित-पिडीत-वंचित सर्वहारा समाजाचे खरेखुरे नेते व भविष्यात देशाचे अव्वल पुढारी ठरतील असे ठामपणे सांगितले. 'मुकनायक' काढून डॉ. बाबासाहेबांनी जन चेतनेची सिंहगर्जना केली. पुन्हा 1920 ते 1923 पर्यंत इंग्लंडला कायद्याच्या अभ्यासासाठी गेले. बॅरिस्टरी, एम एस्सी, डी एस्सी पदव्यांनी अलंकृत ते सर्वोच्च विद्याविभूषित होते.

'विद्येविना मती गेली,
मतीविना नीती गेली
नितीविना वित्त गेले,
वित्ताविना शुद्र खचले
इतके अनथ एका अविद्येने
केले.'

हे महात्मा फुलेंचे विचार व्यवहारात आले. रॉयल कमिशन ऑन करंसील त्यांचे विचार मोलाचे वाटले. ब्रिटीश शासनाने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया स्थापन केली. मात्र भारतीय जातीवादी मनादशा काही छळवणूक सोडत नव्हती. जिद्दीस पेटलेले डॉ. बाबासाहेब अजूमानत नव्हते. धर्मांधता आग ओकत होती. समाजसुधारणाधर्जिणे ससेहोलपट सहन करून परिवर्तनाची समज देत होते. परंतु साद-दाद शुन्य. मगराचे आसू जागराला फुटक्या घागरीत. गांधीजींनी टिळक स्वराज फंडात 1 कोटी 30 लाख जमवले. यापैकी 5 लाख अस्पृश्योद्धारासाठी राखावे असे त्यांना वाटले. परंतु दबावाने फक्त 2 लाख ठेवले. चार वर्षात 43381 एवढी रक्कम प्रवासभत्यास नेत मंडळींना वापरला. एकात्म समाज नाही तेथ एकात्म राष्ट्र कसे? डॉ. बाबासाहेबांची दृष्टी वेगळी. 5 नोव्हेंबर 1915 ला फिरोजशहा मेहता निवर्तले. अमेरिकन वृत्तपत्रात बातमी वाचली. त्यांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ मुंबईत भव्यदिव्य वाचनालय उभारावे असे पत्राद्वारे मनागत व्यक्त केले.

प्रा. डॉ. मुकूंद मेश्राम
मो. 9923522083

'भिकारी मांगता है भीक,
ज्ञानी का चाहीये ज्ञान।
निंबू मिर्ची खेल गधों का,
विकास मांगता है अनुसंधान...'

सामाजिक संकटांची लक्तरे वेशीवर टांगण्यासाठी वैधानिक अगर तत्तवशुद्ध मार्गाशिवाय तरणोपाय नाही. साहजिकच ज्ञानपिपासू डॉ. आंबेडकर ज्ञानधन वेचण्यात सर्वथैव हरपून जायचे. 500 रू.चे ब्रिटीश कायद्याचे 5 ग्रंथ विकत आणले व घरी अदास्यासारखे वाचणात गर्क झाले. रमाई म्हणाली, 'साहेब, नवऱ्याने बायकामुलांकडे व संसाराकडे लक्ष द्यावे, असे काही या ग्रंथात लिहीले आहे का?

5 ऑगस्ट 1928 ला त्यांची मुंबई विधीमंडळातून एक समितीवर निवड झाली. भारतीयांसाठी संविधान बनविण्याकडे राजकारणाची वाटचाल लक्षात आली. 6/7 ऑगस्ट ला काही मित्रांकडून 400 रू. उसने घेतले. 8 ऑगस्टला तारोपोरवाल बुकसेलसच्या दुकानातून 850 रू. ची संविधानाशी संबंधित पुस्तके विकत घेतली. 9 ऑगस्टपासून वाचनाचा सपाटा. दामोधर हॉलच्या दारे खिडक्या बंद. जेवण खिडकीतून देण्यास मडकेबुवांना सांगितले. 1827 साली बर्कनहेड थेट संसदेत 'भारतीयांना सर्वमान्य संविधान लिहीताच येणार नाही' असे डिवचतो. मोतीलाल नेहरूंनी 1928 साली लिहीले. परंतु डॉ. बाबासाहेब कॉलेजमध्ये, लॉ कॉलेजमध्ये प्राध्यापक, प्रिंसिपॉल, बॉम्बे कौंसिल, बॉम्ब असेब्लिचे सदस्य, अभ्यासू व आदर्श विरोधी पक्षनेता, उत्कृष्ट राजकारणपटू, धोरणी समाजधूरीण, निस्सीम राष्ट्रभक्त असे चढत्या क्रमाने साकारत गेले.

17 डिसेंबर 1947 च्या भाषणाने त्यांचे राष्ट्रीय ध्येयधोरण कळ्ले. 25 नोव्हेंबर 1949 च्या भाषणाने प्रगल्भ राष्ट्रीयत्वाचा राजकारण्यांना संदेश दिला. 22 डिसेंबर 1952 च्या भाषणात लोकशाही यशाची मंत्रणा केली. 1919 चा मॉंटेग्यू चेम्सफोर्ड सुधारणा कायद्याबाबत साऊथ बरो कमिटीपुढे त्यांनी सर्व स्तरातील लोकांना प्रतिनिधित्व व सर्वविचारधारांचे प्रतिनिधित्वाची मागणी केली होती. लोकांची क्रयशक्ती सुरक्षित राहील याची काळजी घ्यावी. लास्ट मॅन ला बेस्ट मॅन कसे बनविता येईल? त्याला फर्स्ट मॅन केले पाहिजे. फर्स्ट मॅन बेस्ट मॅन व्हावा. अलीकडे श्रीमंतांना गृहीत धरून बजेट व धोरण ठरते. खरे म्हणजे शेवटच्या कष्टी घटकाला गृहीत धरून ते व्हायला पाहिजे. समाज बांधणीशिवाय राष्ट्र उभारणी कशी? धर्मांध धांगडधिंग्यात समाज रसातळाला जातो. अंधश्रद्धेने नीतीमत्ता कोसळते. यावर आवर घातला पाहीजे, असा त्यांचा कटाक्ष होता. एकत्रित समुदाय म्हणजे एकात्म समाज अजिबात नव्हे. सहजीवनाची सहिष्णूता आणि सामुदायिक जबाबदारी हा सांसदीय लोकशाहीचा पाया होय. आपण लोकशाही रेंगाळत न राहता 'गणराज्य'च्या हमरस्त्याने असायला पाहीजे. समन्वयाने सहकार्याचा उच्चांक गाठला पाहिजे. कर्मकांडात समाजाला गुंतवू नका. धर्म हा समाजपरिवर्तनाचा परामर्श देणारा व्हावा. तेव्हाच आपण विकासात आघाडी मारून जागतिके स्पर्धेत टिकू. ■ ■

संयम हाच खरा विजय...

अहं बागोव सङ्गामे, चापतो पतितं सरं ।
अतिवाक्यं तितिक्खिस्सं,
दुस्सीलो हि बहुज्जनो ॥

अर्थ :- युद्धात हत्ती जसा, धनुष्यातून सोडलेले बाण सहन करतो, तसेच आर्य व्यक्ती कटूवचन ही सहन करतो, कारण तो जाणतो की, जगात दुःशील लोकच जास्त असतात. युद्ध म्हणजे साधारणपणे दोन पक्षांमधील (व्यक्ती, गट किंवा राष्ट्र) संघर्ष, जिथे त्यांच्यात हिंसात्मक, शस्त्रसज्ज किंवा युद्धाच्या स्वरूपाचा थेट सामना होतो. म्हणजे साधारणपणे दोन पक्षांमधील (व्यक्ती, गट किंवा राष्ट्र) संघर्ष, जिथे त्यांच्यात हिंसात्मक, शस्त्रसज्ज किंवा युद्धाच्या स्वरूपाचा थेट सामना होतो.

जो आपल्या मनरूपी रथाला वासनांच्या लगामातून काढून स्वतःच्या नियंत्रणाखाली आणतो, तोच खरा योद्धा आहे. तथागत बुद्धांच्या शिकवणीनुसार खरे युद्ध बाहेरच्या शत्रूंशी नसून स्वतःच्या अंतर्गत कलहाशी आहे. राग, द्वेष, मत्सर, मोह, लोभ, अहंकार, अज्ञान हेच खरे 'शत्रू' आहेत. या दोषांमुळे माणसात असंतोष, दुःख आणि हिंसा निर्माण होते. जोपर्यंत माणूस आपल्या अंतर्गत दोषांना जिंकत नाही, तोपर्यंत त्याचे जीवन असंतोषपूर्ण राहते. बाह्य यश असूनही राग, द्वेष, मोह यांमुळे दुःख वाढते. त्यामुळे बुद्धांच्या शिकवणीत स्वजागरूकतेद्वारे या दोषांचे निर्मूलन करण्यावर भर दिला आहे. स्मृती (सती) स्वतःच्या विचार, भावना व कृतींवर सतत लक्ष ठेवणे. शील नैतिक आचरण ठेवणे व वाईट प्रवृत्तींपासून दूर राहणे. ध्यान मनाला स्थिर ठेवून त्यातील अस्थिरता व क्लेश दूर करणे. प्रज्ञा वास्तवाचे योग्य ज्ञान घेऊन अज्ञान दूर करणे. अंतर्गत युद्ध जिंकल्यावर मन शांत व निर्मळ होते. द्वेष, असूया, मत्सर कमी होतात. दुःखाचे मूळ नष्ट होते. निर्वाणाकडे जाणारी वाट खुली होते. सहनशीलता ही खरी ताकद आहे. जसा हत्ती रणांगणावर बाणांचे प्रहार सहन करतो; पण घाबरत नाही, याप्रमाणे आचरणशील व्यक्तीने, बाहेरील निंदा, टीका, अपमान, दुःख यांच्या आघातांनी मन खचू न जाता सहन केले पाहिजे. हत्ती स्थैर्य, संयम आणि सामर्थ्याचे प्रतीक आहे. बाण बाहेरील टीका, अपमान, दुःखद घटना, लोकांचे कठोर शब्द यांचे प्रतीक समजावे, तर युद्ध हे जीवनातील संघर्ष आणि मानसिक परीक्षा समजावी. यासाठी मनाचे प्रशिक्षण महत्त्वाचे आहे. बाह्य परिस्थिती आपण बदलू शकत नाही, पण आपले मन मजबूत केले तर कोणताही 'बाण' आपल्याला तोडू शकत नाही. यासाठी सर्वप्रथम अहंकार सोडणे आवश्यक आहे. जोपर्यंत 'मला कोणी दुखावले' अशी भावना असते, तोपर्यंत त्रास होतो. श्रेष्ठ, उदात्त, शीलवान व्यक्तीची काही वैशिष्ट्ये सांगता येतील.

1. **शील-संपन्नता :-** हत्या, चोरी, असत्य, व्यभिचार, मादक द्रव्य यांपासून दूर राहणे. 2. **अहिंसा व करुणा:** सर्व प्राणिमात्रांबद्दल करुणा. 3. **सत्यप्रियता :** मन, वाणी व कृती यांची एकरूपता. 4. **राग, द्वेष व लोभाचा क्षय :** अंतःकरण शुद्ध असणे. 5. **सहनशीलता व क्षमाशीलता :** अपमान व दुःखांवर संतुलित प्रतिक्रिया. 6. **सम्यक दृष्टि :** अनित्य, दुःख आणि अनात्म यांचे बोध असणे. 7. **धम्मावरील श्रद्धा :** ज्ञान, ध्यान, स्मृती यांच्या मार्गाने स्वतःला विकसित करणे.

करुणा, मैत्री, समानता व परस्पर सहाय्य, भेदभावरहित दृष्टिकोन. नैतिक नियमांवर आधारित जीवनपद्धती. यासारखे काही वैशिष्ट्ये ही सांगता येतील. दुसऱ्याने चांगले वागावे अशी अपेक्षा ठेवणे हे उचित नाही. स्वतःलाच बदलावे लागेल. जसे की ज्याला आजार आहे त्यानेच औषध घ्यायला हवे. तसे प्रत्येकाने बदलाची सुरुवात स्वतःपासून करावी. ■ ■

किशोर कासारे
मो. 8767425180

मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांकडून शुल्क वसुलणाऱ्यांवर ॲट्रॉसिटी दाखल करा

मानव अधिकार संरक्षण मंचचे आशीष फुलझेले यांची मागणी

नागपूर : व्यावसायिक, अव्यावसायिक विविध अनुदानित, विना अनुदानित, कायम विना अनुदानित अभ्यासक्रमांमध्ये प्रवेश घेणाऱ्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांकडून प्रवेशाच्या वेळी शिक्षण शुल्क, विकास शुल्क व इतर शुल्क आकारणाऱ्या महाविद्यालय प्रशासनावर ॲट्रॉसिटी अंतर्गत कारवाई करावी, अशी मागणीच मानव अधिकार संरक्षण मंचचे आशीष फुलझेले यांनी केली आहे.
राज्यातील व्यावसायिक, अव्यावसायिक विविध अनुदानित, विना अनुदानित, कायम विना अनुदानित अभ्यासक्रमांमध्ये प्रवेश घेणाऱ्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांकडून प्रवेशाच्या वेळी शिक्षण शुल्क व इतर शुल्क आकारण्यात येत आहे. सदर प्रकार हा संपूर्ण महाराष्ट्रात सुरूआहे. त्याच धर्तीवर नागपुरातील व्यावसायिक अभ्यासक्रमाच्या जवळपास महाविद्यालयात सदर प्रकार घडत असल्याचे निदर्शनास येत आहे. त्यात विशेषकरून नर्सिंग व बी. एड.ची महाविद्यालये आहेत. विद्यार्थ्यांच्या खात्यात केंद्र शासनाद्वारे 60 टक्के रक्कम थेट विद्यार्थ्यांच्या खात्यात टाकण्यात येते. त्यामुळे मागील सत्रात बऱ्याच विद्यार्थ्यांनी रक्कम जमा केली नसल्यामुळे आम्ही प्रवेशाच्या वेळी विद्यार्थ्यांकडून पैसे घेत असल्याचा हवाला महाविद्यालये देत आहेत. महाविद्यालयाचे शुल्क आकारण्याचे धोरण अत्यंत अन्यायपूर्वक असल्यामुळे गरीब गरजू विद्यार्थी जो शुल्क भरण्यास असमर्थ आहे, त्याला प्रवेशापासून वंचित रहावे लागत आहे. तसेच बरेच विद्यार्थी कर्ज काढून प्रवेश शुल्क भरत असल्याचे निदर्शनास आले आहे. शिष्यवृत्तीस पात्र विद्यार्थ्यांच्या प्रवेश शुल्काची जबाबदारी ही समाज कल्याण विभागाची आहे. त्यामुळे महाविद्यालयाने शुल्क आकारल्यास कारवाई करण्याची भूमिका पण समाज कल्याण विभागाने घेणे गरजेचे आहे. शुल्काचा विषय मुळात विद्यार्थ्यांचा नसून तो समाज कल्याणचा आहे, अशा परिस्थितीत विद्यार्थ्यांची गळचेपी का? असा सवालच समाज कल्याण विभागाकडे करण्यात आला आहे.

समाजकल्याण विभाग जबाबदार

दरवर्षी लाखोंच्या संख्येने विद्यार्थ्यांची महाविद्यालय लूट करीत आहेत आणि याला सर्वस्वी जबाबदार समाजकल्याण विभाग आहे. त्यामुळे समाज कल्याण विभागाने महाराष्ट्रातील सर्व जिल्ह्यांतील महाविद्यालयांना जिल्हास्तरीय विशेष बैठक बोलावून याविषयी ताकिद द्यावी. तसेच शिष्यवृत्तीस पात्र विद्यार्थ्यांकडून प्रवेश शुल्क आकारणाऱ्या महाविद्यालयावर ॲट्रॉसिटी अंतर्गत कठोर कारवाई करून प्रत्येक महाविद्यालयाला शुल्क न आकारण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात. जेणेकरून गरीब गरजू विद्यार्थी त्याच्या पुढच्या उच्च शिक्षणापासून वंचित होणार नाही. आशीष फुलझेले, सदस्य, मानव अधिकार, संरक्षण मंच, नागपूर.

चालू शैक्षणिक सत्रात जे काही विद्यार्थी उच्च शिक्षणापासून वंचित झाले. त्याला जबाबदार समाज कल्याण विभाग असल्याचा आरोप त्यांनी केला आहे. संबंधित शुल्क आकारण्यासंदर्भात आयुक्त तसेच उपायुक्त या सर्वांना या संदर्भात मागील 3 महिन्यांत वारंवार निवेदने देऊनसुद्धा विभागाद्वारे कोणतेही पाऊल उचलण्यात आलेले नाही. महाविद्यालयांवर समाजकल्याण विभागाचा कोणताही वचक नसल्यामुळे महाविद्यालयांची मनमानी सुरू आहे. समाज कल्याण विभाग दरवर्षी परिपत्रक नावापुरते काढत असते, पण त्यावर कोणत्याही प्रकारची विशेष दक्षता समिती नेमूण महाविद्यालयांची चौकशी करीत नसल्याने त्यांनी संताप व्यक्त केला.

शांतीदूत बुद्ध विहार

गोंडखैरी अमरावती रोड नागपूर. सामाजिक चळवळीचे केंद्र भिक्खू संघ निवास, वंदना पौर्णिमा उत्सव वर्षावास, बुद्ध, फुले, शाहू, आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते, धम्म वर्ग, शिबिर आयोजित केले जातात. काही भंते निवासी असतात. सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. या विहाराचे व्यवस्थापन भदंत कौडीण्य यांच्याकडे आहे.

संवाद मित्र, विनोद आटे
मो.9373218081

महत्वाचे

‘संविधान जनजागृती अभियान’ गावा पर्यंत पोहचावे

नागपूर : दि. बुद्धिस्ट गोल्डन इरा वुमन्स फाउंडेशन उत्तर नागपूर संस्थेने संविधान जनजागृती अभियान लघु नाटिका 11, 12,13 / 75 वा प्रयोग दिनांक 27 जुलै 2025 ला प्रस्तुत केला. या प्रयोगाला लोकांचा भरभरून प्रतिसाद मिळाला आहे. संविधान अमृत महोत्सवाच्या निमित्ताने घोगली गाव कळमेश्वरच्या लोकांपर्यंत करूणा बुद्ध विहार येथे बारावा प्रयोग करण्यात आला. अकरावा प्रयोग नालंदा बुद्ध विहार भगवान नगर, नागपूर येथे झाला. तेरावा प्रयोग शांतीवन चिचोली येथे झाला. ज्या कोणाला संस्थेला विहार कमिटीला अथवा व्यक्तीला हे नाटक आपल्या परिसरात करायचे असेल त्यांनी संस्थेच्या पदाधिकारी सुनंदा कोचे 8208651984, डॉ. अर्चना सुखदेव 9096274227 व रेखा लोखंडे 9822739290 यांच्याशी संपर्क साधावा असे कळविण्यात आले आहे.

व्ही.एस. रामटेके यांचा जन्मदिन साजरा

नागपूर : बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे प्रतिष्ठानचे संस्थापक सचिव स्मृतीशेष विद्याधर रामटेके यांचा जन्मदिवस प्रतिष्ठानचे विश्वस्त भीमरावजी वैद्य, निरंजन खोंडे, सुखदेवजी नारनवरे, एन. टी. मेश्राम, नंदू करवाडे, संगीता बोरकर, दिलिप धनवटे त्यांच्या प्रमुख उपस्थितीत पार पडला. याप्रसंगी स्मृतीशेष रामटेके यांच्या छायाचित्राला माल्यार्पण करून आदरांजली वाहिली.

बानाई तर्फे महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलन स्थळी भेट

नागपूर : बानाई तर्फे कुलदीप रामटेके, इंजि. प्रदीप नगरारे, इंजि. जयंत इंगळे, इंजि. सुदान ढवळे यांनी महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलन स्थळी भेट दिली. हे आंदोलन दीर्घकाळ चालणार आहे, तेव्हा याचे दीर्घ काळ नियोजन कसे असेल याबाबत मार्गदर्शन केले. नेहमीच्या चालढकल शिरस्त्याप्रमाणे सर्वोच्च न्यायालयात याबाबत प्रलंबित याचिकेवरची सुनावणी पुढे ढकलण्यात आलेली आहे. जिंकले तर काय होईल, हरले तर आगामी आंदोलनाचे नियोजन कसे असावे याबद्दल चर्चा झाली. सर्व सभासदांना आग्रह की किमान एकदातरी आंदोलनस्थळाला भेट द्यावी.

शिष्यवृत्ती परीक्षेत रिहान व रौनक दुपारे मेरिट श्रेणीत उत्तीर्ण

नागपूर : पंडित बच्छराज व्यास विद्यालयाचे विद्यार्थी रौनक आकाश दुपारे (इयत्ता पाचवी) व रिहान आकाश दुपारे (इयत्ता आठवी) हे दोघेही भाऊ महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद पुणेद्वारा आयोजित शिष्यवृत्ती परीक्षेत मेरीट उत्तीर्ण झाले आहेत. रौनक व रिहान यांना यापूर्वीही अनेक क्षेत्रात प्राविण्य मिळाले असून दोघांचे ही शैक्षणिक क्षेत्रात कौतुक आणि अभिनंदन होत आहे.

निधन वार्ता

चंद्रभागाबाई बनसोड

नागपूर : चंद्रभागाबाई बनसोड यांचे दुःखद निधन. बनसोड मित्र परिवारातील जेष्ठ सदस्या चंद्रभागाबाई जगदीश बनसोड यांचे आज सकाळी वृद्धपकाळामुळे दुःखद निधन झाले. त्या 83 वर्षाच्या होत्या. उद्या दि. 30/07/2025 रोजी सकाळी 11वाजता वरठी स्मशानभूमी भंडारा येथे अंतिमसंस्कार करण्यात येणार आहे.

न.प. बहादुरा वळणावरील पसारा, रस्त्यातील खड्डे व विजेच्या तारेवरील झाडांचे

अतिक्रमण मुक्त केव्हा होणार ?

संवाद मित्र डॉ. श्रीकांत शहारे, बहादूरा : बहादुरा नगरपंचायत झाल्यापासून विकास कामांना गती मिळाली आहे. सिमेंटचे रस्ते नाल्या बहुतांश परिसरात बनल्या गेल्या, त्यातच शहरातील अतिक्रमण काढण्याचे कार्य जोमात सुरू असून, वादग्रस्त परिसरातील अतिक्रमण सुद्धा बिना बादाने सर्वांच्या सहकार्याने काढण्यात मोठ्या प्रमाणात यश मिळाले. परंतु विकास कामाच्या व अतिक्रमण काढण्याच्या नादात काही अतिक्रमणे दुर्लक्षित होत असल्याचे चित्र स्पष्टपणे पाहायला मिळते. जसे सद्गुरु लॉनकडे जाणाऱ्या रस्त्याची वळण, अगदी वळणावरच मोठा खड्डा व तो बुजवण्याकरता त्यात टाकलेला पसारा, हा पसारा खड्डा बुजवण्याकरता आहे की ये जा करणाऱ्यांना पाडण्याकरता हेच समजत नाही. काही दिवसापूर्वी पावसाच्या पाण्याने काही भागात पूर आला, त्यात रस्त्यावर मोठी मोठी खड्डे पडली त्यातच शिर्डी नगरातील टेकऑफ टॉवर समोरील मुख्य रस्त्यावर खूप पावसाचे पाणी साचले ते पाणी खड्डे देऊन गेले. नगरपंचायत प्रशासनाने त्याची चित्तीकरण सुद्धा केले. पावसाळ्यात सर्व परिसरात पाहणी केली जाते की विजेची तारे झाडांच्या कचाट्यात आहेत काय, जर असतील, तर ती तारे मोकळी करावी, जेणेकरून जोरांचा वादळ आल्यास वीज पुरवठा खंडित या मग शॉर्टसर्किट होऊन हानी होणार नाही. पण नगरपंचायत शासनाचे याकडे दुर्लक्ष असल्याचे चित्र स्पष्ट पाहायला मिळते. यावरून असे लक्षात येत आहे की नगरपंचायत प्रशासन विकासाच्या नादात आवश्यक बाबीकडे दुर्लक्ष करीत आहे व जनता प्रतीक्षेत आहे.

आशा व गटप्रवर्तक युनियन सीटूचे 3 रे नागपूर जिल्हा अधिवेशन

कॉ. राजेंद्र साठे यांची जिल्हाध्यक्षपदी निवड

नागपूर : आशा व गटप्रवर्तक कर्मचारी युनियन (सी आय टी यू) 3 रे नागपूर जिल्हा अधिवेशन गुरुदेव सेवाश्रम येथे रविवारी मोठ्या थाटात पार पडले. अधिवेशनाला प्रामुख्याने महाराष्ट्र आशिया गटप्रवर्तक फेडरेशनच्या राज्य अध्यक्षा कॉ. आनंदी अवघडे उपस्थित होत्या. राज्याध्यक्ष यांच्या हस्ते झेंडा वंदन करून शहिदांना श्रद्धांजली वाहून अधिवेशनाचे उद्घाटन केले. अधिवेशनाला प्रामुख्याने नांदेडच्या कॉम्रेड डॉ. उज्वला पडलवार यांना क्रांतिवीर नाना पाटील पुरस्कार राज्य शासनातर्फे देण्यात आल्यामुळे त्यांना निमंत्रित करून त्यांचा सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाला शुभेच्छा देण्याकरता नागपूरचे पूर्व पालकमंत्री सुनील केदार, कस टाईप महासंघाचे राष्ट्रीय अध्यक्ष अरूण गाडे, आदिवासी विद्यार्थी विकास महासंगाचे शंभूगोंड कोव्हाडे, प्रसिद्ध गायक अनिरुद्ध शेवाळे यांनी सुंदर गीत गाऊन तिसऱ्या जिल्हा अधिवेशनाला शुभेच्छा दिल्या. राज्य अध्यक्ष आनंदी उघडे यांनी अधिवेशनाचे उद्घाटन करत आशा व गटप्रतिक यांना मार्गदर्शन करताना संघटन वाढ व आपल्या हक्काकरता लढण्याकरता सक्षम होण्यासाठी विशेष बाबी सांगितल्या. कॉ. डॉ. उज्वला पडलवार यांनी सत्कार स्वीकारताना आपल्या तेजस्वी वाणीने नागपूर जिल्ह्याचे आभार मानत त्यांनी सांगितले की नागपूरमध्ये माझ्या करण्यात आलेला सत्कार माझ्या जीवनात नेहमी करता एक मोठी आठवण राहील. जिल्हा महासचिव कॉ. प्रीती मेश्राम यांनी तीन वर्षाच्या कालखंडात संघटनेचे कामकाज उपलब्धी व भविष्यात करण्यात येणारे लढे यावर महासचिवांचा अहवाल मांडला. जिल्हा कोषाध्यक्ष कॉ. लक्ष्मी कोत्तेजवार यांनी तीन वर्षाच्या आवक जायक याच्या हिशेब मांडला. राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिस्थितीवर कॉ. रंजना पौनीकर यांनी ठराव मांडून माया कावडे यांनी अनुमोदन केले. शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या दर्जा, ग्रॅज्युटी व पेन्शन याच्या ठराव संगीता मेश्राम यांनी मांडून अनुमोदन अर्चना कोल्हे यांनी केले. महिला उत्पिडन व अत्याचार यावर ठराव प्रतिमा डोंगरे यांनी मांडून सरिता ठवरे यांनी अनुमोदन केले. महाराष्ट्र राज्य सुरक्षा कायदा विरोधी ठराव सरला मस्के (गट) यांनी मांडून उज्वला कांबळे यांनी अनुमोदन केले. नवीन कामगार कायदे रद्द करा हा ठराव सुकेशींनी उमरेडकर यांनी मांडून गीता मेश्राम यांनी अनुमोदन केले. कार्यक्रमाचे संचालन जिल्हाध्यक्ष कॉ. कॉम्रेड राजेंद्र साठे यांनी करून शासकीय कर्माचाऱ्यांच्या दर्जा, 26 हजार रु. किमान वेतन, रिटायरमेंट नंतर 5 लाख रुपये ग्रॅज्युटी, 10 हजार रुपये महिना मासिक पेन्शन, वर्षाच्या 15 दिवस सुटी, प्रसूती रजा, जे एस वाय अंतर्गत एपीएल / बीपीएल अट रद्द करणे यावर पुढील लढा लढन्याकरता आशा वर्कर व गटप्रवर्तक यांनी सज्ज व सतर्क रहावे. असे आवाहन नवनिर्वाचित जिल्हाध्यक्ष कॉ. राजेंद्र साठे यांनी केले. कार्यक्रमाला आनंदी अवघडे, उज्वला पडलवार, राजेंद्र साठे, प्रीती मेश्राम, लक्ष्मी कोत्तेजवार, माया कावळे, रंजना पौनीकर, उज्वला कांबळे, प्रतिमा डोंगरे, मंदा गंधारे, सरिता धोटे, सरला मस्के, संगीता मेश्राम, सरिता ठवरे सह. शेकडो आशा वर्कर व गटप्रवर्तक उपस्थित होते.

सम्यक बाल धमाका, 10 वी, 12 वी प्राविण्य प्राप्त विद्यार्थ्यांचा सत्कार सोहळा

नागपूर : सम्यक थिएटर नागपूरद्वारे दरवर्षी लहान मुलांसाठी सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन केल्या जाते. यावर्षी हा कार्यक्रम डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आंतरराष्ट्रीय कन्व्हेंशन सेंटर, इंदोरा येथे प्रेक्षकांच्या लक्षणिय उपस्थितीत पार पडला. या कार्यक्रमात लहान मुलांनी अतिशय सुंदर नृत्य आणि गाणी सादर केलीत. स्पृहा सोमकुवरने सादर केलेल्या प्रार्थना गीताने कार्यक्रमाची सुरुवात झाली. त्यानंतर एकामागे एक गाणी आणि नृत्य समृद्ध सोनटक्के, अरुण्या सोनटक्के, सिरासा विक्की पानतावणे, शाक्या भालेराव, अध्याय वानखेडे, साची भालेराव, आराध्य गजभीये, तेजल गजभीये, सचेती सुकेशनी मुन, अन्विरा साखरे, समविधा जांभुळकर, समिक्षा लोखंडे, मधुरा पौनिकर, अद्वेता नितीन खोब्रागडे, विरांश मांडवकर, आरोही रामटेके या बालकलावंतांनी सादर केली. संचालन तुषिता वासनिक आणि समविधा जांभुळकर यांनी केले. त्यानंतर नॉर्थ नागपूर महिला फोरम, नॉर्थ नागपूर सिनियर सिटिझन फोरम, युवा ग्रज्युएट फोरमच्या वतीने 10 वी 12 वी तील गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार संदीप तामगाडगे IPS जेष्ठ पत्रकार प्रमोद काळबांडे, सिद्धार्थ गायकवाड यांच्या हस्ते करण्यात आला. सर्वप्रथम नमा खोब्रागडे रिटायर्ड IAS ऑफिसर ई. झेड. खोब्रागडे यांची कन्या नुकतीच त्यांची BCCI मधे रेफरी म्हणून निवड झाली, त्यांनी आपली बँकेतील सरकारी नोकरी सोडून हे करण्याचे धाडस दाखवले. त्यांचाही सत्कार फोरम तर्फे करण्यात आला. तसेच देवेश गोंडाने पत्रकार यांना पत्रकारिता क्षेत्रातील रामनाथ गोयंका अवार्ड प्राप्त झाल्याबद्दल त्यांचाही सत्कार फोरम तर्फे करण्यात आला. सिद्धार्थ गायकवाड, संदीप तामगाडगे यांनी आपले मत व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्रमोद काळबांडे यांनी आयुष्यभर प्रशासकीय सेवेमधे राहूनसुद्धा रिटायर्ड झाल्यानंतर नॉर्थ नागपूर, सिनियर सिटिझन फोरम मधील सर्व जेष्ठ मंडळी ज्या पद्धतीने काम करीत आहेत. ते एक प्रकारे जागृत नागरिक म्हणून आपली जबाबदारी पार पडत आहे ही अत्यंत अभिनंदनीय आहे असे वक्तव्य त्यांनी केले. विशेष म्हणजे या कार्यक्रमाला उत्तर नागपूरच्या 22 ते 25 शाळेतील व उर्दू विद्यालयाचे अनेक विद्यार्थ्यांनी लक्षवेधी उपस्थिती दर्शवली. यावेळी जवळपास 70-75 मुले-मुलींना फोल्डर, सन्मानचिन्ह व प्रमाणपत्र बहाल करण्यात आले. कार्यक्रमांचे संचालन पल्लवी सिद्धार्थ आणि वैशाली गोस्वामी यांनी केले. प्रस्तिवक नरेश साखरे यांनी केले व आभार प्रदर्शन उषा उके यांनी केले. मंचावर सिनियर सिटिझन फोरमचे रमेश गायकवाड, महिला फोरमच्या बबिता सत्ते व युवा ग्रज्यूएट फोरमचे अतुला दादा खोब्रागडे इ. ही उपस्थित होते. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी पी. एस. कुमार, श्रीकृष्ण ढोले, छाया वानखेडे, लिलेश्वर जवादे, वैशाली गोस्वामी, अश्विन बोरकर, नरेश कोटांगले, नरेश उके, श्याम सनकाळे, अजय गौतम, विवेक निमगडे, हेमंत शिंगोडे, श्रीधर मंडपे, धर्मानंद मनवर, सोनू जांभूळकर, आकाश रामटेके व फोरमचे अनेकांनी परिश्रम घेतले.

आयुध निर्माण अंबाझरी नागपूर येथे रविवारी

नागपूर : बुद्ध वंदना संघ विहारामध्ये वर्षावासामध्ये दर रविवारी उपस्थित बौद्ध उपासक-उपासिका यांना वंदनीय भंते धम्मरक्षित, थेरो यांनी सध्याच्या परिस्थितीत समाजाने तथागत बुद्धाना वज्जींबद्दल केलेला उपदेश लक्षात घेऊन मार्गक्रमण केले. तर सर्व लोकांच्या समस्या दूर होतील हा संदेश भंतेजींनी दिला. विहारात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी सांगितल्याप्रमाणे रविवारी विहारात जाऊन बुद्धांच्या शिकवणीचे आपण पालन केले पाहिजे हे समजावून सांगितले. भंतेजींनी भगवान बुद्धांच्या शील, आर्य अष्टांगिक मार्ग, दहा पारमिता यावर सविस्तर धम्मदेसना देऊन मनुष्य कसा सुखी होतो यावर मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमाला सफल करण्यासाठी बुद्ध वंदना संघ कार्यकारणीचे अध्यक्ष सुभाष जाधव, परीक्षित बहादुरे सचिव, अविनाश कांबळे उपाध्यक्ष, वीरेंद्र वासनिक सहसचिव, शिशुपाल रामटेके कोषाध्यक्ष, प्रफुल खोब्रागडे ग्रंथपाल, गौतम रायबोले, धर्मेंद्र सोमकुवर, अतुल भौतिक, अरविंद भालादरे तसेच समता महिला उपासिका संघ आणि डिफेन्स परिसरातील सर्व उपासक-उपासिका उपस्थित होते.

राष्ट्रीय शालांत बॉक्सिंग चॅम्पियनशिप स्पर्धा

नावण्या सव्वालाखे हिने 14 वर्षे वयोगटात राष्ट्रीय स्तरावर सुवर्णपदक मिळविले

नागपूर : 54 व्या, पि. एम. श्री. केंद्रीय विद्यालय संघटन भारत सरकार कडून राष्ट्रीय शालांत बॉक्सींग चैम्पियनशिप स्पर्धेचे आयोजन झासी. (उत्तर प्रदेश) येथे दि.22 जुलै ते 27 जुलै 2025 या दरम्यान आयोजित केलेल्या चैम्पियनशिप मध्ये पि.एम.श्री.केंद्रीय विद्यालय वायुसेना नगर अंबाझरी नागपूर मधील विद्यार्थी नावण्या एम. सव्वालाखे हिने 14 वर्ष वयोगटात राष्ट्रीय स्तरावर सुवर्ण पदक संपादन केला. मिळालेल्या यशामध्ये पि.एम.श्री. केंद्रीय विद्यालय वायुसेना नगर शाळेचे मुख्य प्राचार्य तथा शिक्षकगण व नागपूर मानकापुर क्लब चे मुख्य प्रशिक्षक गणेश पुरोहित तथा सह, प्रशिक्षक मिश्रा यांच्या नेतृत्वात हिने यश संपादन केले.
आयोजित स्पर्धेत नावण्या सव्वालाखे पि.एम.श्री. केंद्रीय विद्यालय संघटन भारत सरकार यांच्याकडून मुंबई डिव्हीजनकडून सहभाग घेतला होता. स्पर्धत देशातील 07 डिव्हीजन मधील एकूण 304 विद्यार्थीनींनी सहभाग घेतला होता. त्यात सुवर्ण पदकात यश प्राप्त केल्याचे कौतुकास्पद आहे. यापुर्वी एप्रिल 2025 मध्ये केंद्रीय विद्यालय संघटन राज्य स्तरीय स्पर्धेत सुवर्ण पदक प्राप्त केले होते. यावरुन तिची निवड राष्ट्रीय शालांत बॉक्सींग चैम्पियनशिप मध्ये झाली होती.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648